

দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতি সম্পৰ্কীয় ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰ্দেশক নীতিসমূহ

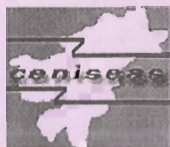
মূল ইংৰাজী লেখা আৰু তাৰ অসমীয়া ভাবানুবাদ

ভাবানুবাদ

সঞ্জীৱ বৰুৱা

সহযোগী

অক্ষয়জ্যোতি দাস আৰু অবিনাশ লহকৰ



উত্তৰপূব ভাৰত, দক্ষিণ আৰু দক্ষিণপূব এছিয়া

অধ্যয়ন কেন্দ্ৰ (চেনিচিয়েচ)

অ'কেদি ইনষ্টিটিউট, ৩৯ সপ্ত শ্বহীদ পথ

দিশপুৰ, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০০৬, অসম, ভাৰত

দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতি সম্পৰ্কীয় ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ
নিৰ্দেশক নীতিসমূহ

**United Nations Guiding Principles on Internal
Displacement**

মূল ইংৰাজী লেখা আৰু তাৰ অসমীয়া ভাবানুবাদ

ভাবানুবাদ

সঞ্জীৱ বৰুৱা

সহযোগী

অৰুপজ্যোতি দাস আৰু অৰিনাশ লহকৰ

**AN ASSAMESE TRANSLATION WITH THE
ORIGINAL ENGLISH TEXT INCLUDED**

Translated by
Sanjib Baruah
with

Arup Jyoti Das and Abinash Lahkar

উত্তৰপূব ভাৰত, দক্ষিণ আৰু দক্ষিণপূব এছিয়া

অধ্যয়ন কেন্দ্ৰ (চেনিচিয়েচ)

<http://www.ceniseas.org>

অ'কেদি ইনষ্টিটিউট, ৩৯ সপ্ত স্বহীদ পথ

দিশপুৰ, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০০৬, অসম, ভাৰত

**Centre for Northeast India, South and
Southeast Asia Studies [CENISEAS]**

<http://www.ceniseas.org>

OKD Institute, 39 Sapt Swahid Path,
Dispur, Guwahati 781006, Assam, India

Published by
Centre for Northeast India, South and Southeast Asia Studies
Omeo Kumar Das Institute of Social Change and Development
39, Sapta Swahid Path
Dispur, Guwahati - 781 006
Assam, India

প্রকাশক :

উত্তৰপূব ভাৰত, দক্ষিণ আৰু দক্ষিণপূব এছিয়া অধ্যয়ন কেন্দ্ৰ
অমিয় কুমাৰ দাস ইনষ্টিটিউট অৱ ছ'ছিয়েল চেইঞ্জ এণ্ড ডেভেল'পমেন্ট
৩৯ সপ্ত শ্বহীদ পথ
দিশপুৰ, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০০৬
অসম, ভাৰত

Price : Rupees Twenty Only

মূল্য : বিংশ টকা মাত্ৰ

Printed at:

Everywhere

Dispur, Guwahati-781006

Assam, India

Cell No.: 98640-82516

ছপা : এন্ট্রিছৰেৰ

দিশপুৰ, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০০৬

অসম, ভাৰত

চেল নং : ৯৮৬৪০-৮২৫১৬

দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতি সম্পৰ্কীয়
ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰ্দেশক নীতিসমূহ
United Nations Guiding Principles
on Internal Displacement

Preface to the CENISEAS Edition

The problems of internally displaced persons (IDPs) in India have at long last begun to receive public attention. It is about time. Ethnic and other conflicts displace substantial numbers of people in India. While the central or state governments do not release systematic data on displacements, by all indication the numbers are quite large. For instance the IDP database prepared by the Norwegian Refugee Council has estimated that as of October 2003 as many as 650,000 people and possibly over a million people were internally displaced in India due to conflicts. The conflicts that generated these displacements occurred in Jammu and Kashmir, Gujarat and Northeast India.

Northeast India has contributed significantly to the total number of IDPs in India. However, like the rest of the country the state governments of the region are reluctant to publish official figures. At best we get head counts of people who find their way into relief camps. That of course leaves out people who leave the area of violence and are indistinguishable from the general population.

Conventionally IDPs include those that are displaced as a result of conflicts as well as those who are displaced as a result of development projects. Building dams, constructing state capitals, establishing new industries and even institutions of higher education often involve the government taking over substantial amounts of public and private lands. Apart from those that are directly displaced and rehabilitated many more get displaced because they lose access to common property resources and old modes of livelihood become unviable. In recent years political

চেনিচিয়েচ সংস্কৰণৰ পাতনি

ভাৰতবৰ্ষত দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ সমস্যাবোৰ অৱশেষত মানুহৰ দৃষ্টিগোচৰ হৈছেহি। গোষ্ঠীগত বা আনধৰণৰ সংঘাতৰ বাবে ভাৰতবৰ্ষত বৃজনসংখ্যক লোক দেশৰ ভিতৰতে স্থানচ্যুত হয়। আমাৰ কেন্দ্ৰীয় আৰু ৰাজ্যিক চৰকাৰসমূহে স্থানচ্যুতিৰ সবিশেষ দি কোনো তথ্য প্ৰকাশ নকৰে। অথচ আমাৰ দেশত যথেষ্ট সংখ্যক লোক যে স্থানচ্যুত সেই বিষয়ত সন্দেহৰ থল নাই। নব্বৈৰ শৰণাৰ্থী পৰিষদে তৈয়াৰ কৰা তথ্যৰ মতে ভাৰতবৰ্ষত ২০০৩ চনৰ অক্টোবৰ মাহলৈকে সংঘাতৰ পৰিণতিত ৬৫০,০০০ জন লোক আৰু খুব সম্ভৱ দহ লাখৰো বেছি লোক দেশৰ ভিতৰতে স্থানচ্যুত হৈছে। জম্মু আৰু কাশ্মীৰ, গুজৰাট আৰু উত্তৰপূব ভাৰতত স্থানচ্যুতি সৃষ্টি কৰা সংঘৰ্ষবোৰ ঘটিছিল।

ভাৰতৰ দেশৰ ভিতৰতে স্থানচ্যুত হোৱা লোকৰ সৰ্বমুঠ সংখ্যাত উত্তৰপূব ভাৰতৰ উল্লেখযোগ্য বৰঙণি আছে। তথাপিও, ভাৰতৰ আন ৰাজ্যৰ দৰে এই অঞ্চলৰ ৰাজ্যিক চৰকাৰবোৰ এই ক্ষেত্ৰত চৰকাৰী লেখ উলিয়াবলৈ অনিচ্ছুক। খুব বেছি আমি সাহায্য শিৰিৰত আশ্ৰয় লোৱা লোকৰ হিচাবহে পাওঁ। সংঘৰ্ষপীড়িত অঞ্চলৰ পৰা আঁতৰি যোৱা আৰু সাধাৰণ লোকৰ মাজত মিলি যোৱা স্থানচ্যুত লোকক এই হিচাবত ধৰা নহয়।

সাধাৰণতে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোক বুলিলে সংঘৰ্ষৰ বাবে আৰু উন্নয়নমূলক প্ৰকল্পৰ বাবে স্থানচ্যুত হোৱা লোকক ধৰা হয়। নদীত বান্ধ নিৰ্মাণৰ বাবে, ৰাজ্য একোখনৰ ৰাজধানী নিৰ্মাণৰ বাবে, নতুন উদ্যোগ আৰু আনকি উচ্চশিক্ষাৰ প্ৰতিষ্ঠান আদি নিৰ্মাণৰ বাবেও চৰকাৰে বৃজন পৰিমাণৰ চৰকাৰী আৰু বে-চৰকাৰী মাটি অধিগ্ৰহণ কৰে। পোনপটীয়াভাৱে স্থানচ্যুত আৰু পুনৰ্স্থাপিত হোৱা লোকৰ বাদেও আন বহুলোক উমৈহতীয়া সম্পদৰ পৰা বঞ্চিত হোৱাৰ বাবে আৰু জীৱন ধাৰণৰ পুৰণি পদ্ধতি অসাৰ হৈ পৰাৰ ফলত স্থানচ্যুত হৈ পৰে। যোৱা কেইবছৰে বৃহৎ বান্ধৰ বিৰুদ্ধে হোৱা ধৰ্মঘট আদিৰ ফলত উন্নয়নৰ ফলত হোৱা শৰণাৰ্থীৰ

mobilization against some big dams have drawn public attention to the phenomenon of 'development refugees.' While the imperative of national development may sometimes require such action how best to minimize suffering in the case of those whose displacement is unavoidable require more attention.

In light of the magnitude of the problem of internal displacement in our region, the Centre for Northeast India, South and Southeast Asian Studies [CENISEAS] has made it one of its thrust areas. CENISEAS Fellow Geeta Gudihal Sarma is responsible for this project.

The problem of IDPs is, of course, not unique to India. It is estimated that about 26 million people are internally displaced worldwide. Yet while there is an international system of protection and assistance in place for refugees – i.e. uprooted peoples who cross international borders – there is no comparable structure of support for IDPs. The United Nations High Commission for Refugees has a mandate to assist only refugees, i.e. those who cross international borders. Like many countries, India does not have separate legal instruments to deal with IDPs and government authorities typically evoke other laws to deal with them. In order to fill this gap the United Nations Secretary General in 1992 appointed Dr. Francis Deng of Sudan as Special Representative for IDPs. In 1998, Dr. Deng presented a document called the Guiding Principles on Internal Displacement. The document contains thirty principles to guide governments and non-governmental organizations in providing protection and assistance to IDPs. CENISEAS plans to make translation of this document to a number of regional languages.

A team consisting of CENISEAS Head Sanjib Baruah and Junior Fellows Arup Jyoti Das and Abinash Lahkar prepared this Assamese translation. We have included in the booklet the

সমস্যাটোৱে সৰ্বসাধাৰণ ৰাইজৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছে। উন্নয়নমূলক আঁচনি হাতত লোৱাৰ ফলত কেতিয়াবা কিছুমান লোকৰ স্থানচ্যুতি অপৰিহাৰ্য হৈ পৰে যদিও স্থানচ্যুতি এবাই চলাৰ বাবে পাৰ্থমানে চেষ্টা কৰা আৰু স্থানচ্যুত হোৱা মানুহখিনিৰ দুৰ্দশা যিমান পৰা যায় হ্ৰাস কৰাৰ বাবে চেষ্টা কৰা নিতান্তই দৰকাৰ।

আমাৰ অঞ্চলতে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতিৰ সমস্যাটোৰ ব্যাপকতাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত, উত্তৰপূব ভাৰত, দক্ষিণ আৰু দক্ষিণপূব এছিয়া অধ্যয়ন কেন্দ্ৰই (চেনিচিয়েচ) স্থানচ্যুতিৰ বিষয়টোক আমাৰ সংস্থানটোৰ কাৰ্যসূচীৰ মুখ্য বিষয়বোৰৰ ভিতৰত লৈছে। চেনিচিয়েচৰ অধিসদস্য শ্ৰীমতী গীতা গুড়িহাল শৰ্মা উক্ত প্ৰকল্পৰ দায়িত্বত আছে।

দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ সমস্যাটো অৱশ্যে অকল যে ভাৰতবৰ্ষতে আছে সেয়া নহয়। এটা লেখ মতে গোটেই বিশ্বজুৰি প্ৰায় ২ কোটি ৬ লাখ লোক দেশৰ ভিতৰতে স্থানচ্যুত হৈছে। সম্প্ৰতি শৰণাৰ্থী অৰ্থাৎ নিজভেটিৰ পৰা উচ্ছেদ হৈ আন্তৰ্জাতিক সীমা পাৰ হৈ যোৱা লোকৰ সুৰক্ষা আৰু সাহায্যৰ বাবে কেতবোৰ আন্তৰ্জাতিক স্তৰৰ ব্যৱস্থাপতি আছে, অথচ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ সাহায্যৰ বাবে তেনে কোনো ব্যৱস্থা নাই। ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ শৰণাৰ্থী কল্যাণৰ উচ্চ আশ্বস্তই মাথোঁ শৰণাৰ্থীক হৈ অৰ্থাৎ আন্তৰ্জাতিক সীমা পাৰ হৈ যোৱা লোককহে সাহায্য দিব পাৰে। আন বহু দেশৰ দৰে ভাৰতবৰ্ষতো দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ ক্ষেত্ৰত কোনো পৃথক আইন কানুনৰ ব্যৱস্থা নাই। চৰকাৰী কৰ্তৃপক্ষই আন সৰ্বসাধাৰণ আইন কানুনৰ সহায়তে স্থানচ্যুত হোৱা লোকৰ সমস্যাৰ মোকাবিলা কৰে। এই প্ৰয়োজন পূৰণ কৰাৰ বাবেই ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ সচিব প্ৰধান ১৯৯২ চনত চূদানৰ ড° ফ্ৰান্সিচ ডেঙক দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ দায়িত্ব বহন কৰা বিশেষ প্ৰতিনিধি ৰূপে নিয়োগ কৰে। ১৯৯৮ চনত ড° ডেঙে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোক সম্পৰ্কীয় নিৰ্দেশক নীতি প্ৰস্তুত কৰে। এই নিৰ্দেশক নীতিত চৰকাৰী আৰু বে-চৰকাৰী সংস্থাবোৰে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকক সুৰক্ষা আৰু সাহায্য দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত বাট দেখুৱাই দিব পৰা ত্ৰিশটা নীতি আছে। এই গুৰুত্বপূৰ্ণ নথিখন আমাৰ অঞ্চলটোত বহুলভাৱে প্ৰচাৰ কৰিবলৈ চেনিচিয়েচে আঁচনি লৈছে। এই অঞ্চলৰ বিভিন্ন ভাষাত এই নথিখনৰ অনুবাদ প্ৰকাশ কৰিম বুলি আমি আশা কৰিছোঁ।

চেনিচিয়েচৰ মুৰব্বী সঞ্জীৱ বৰুৱা আৰু কনিষ্ঠ অধিসদস্য অৰুণজ্যোতি দাস আৰু অবিলাশ লহকৰে লগ লাগি এই অসমীয়া অনুবাদ প্ৰস্তুত কৰিছে। আমি ইংৰাজী মূললেখখিনিও এই পুস্তিকাখনিত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছোঁ। হাজাৰ হাজাৰ দেশৰ

English text as well. To be an empowering document to thousands of IDPs and their advocates the document has to be easily understood. But to legal practitioners, government officials and many others the precise formulations of this quasi-legal document are no less important. We have therefore included the English text in this publication and have avoided difficult-to-understand legalese in the Assamese translation.

The CENISEAS project on internal displacement is a collaborative effort with the Calcutta Research Group — a partner in the Project on Internal Displacement of the Brookings Institution and the School of Advanced International Studies of the Johns Hopkins University. CENISEAS is grateful to these two institutions for supporting this initiative from its inception to its implementation, including the publication of this booklet. I am grateful to Ranabir Samaddar, Director of the Calcutta Research Group and his colleagues for their support. CENISEAS and its activities are made possible by a grant from the Ford Foundation.

Sanjib Baruah
Senior Fellow & Head
CENISEAS

ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ আৰু তেওঁলোকক সহায় কৰিবলৈ আগবাঢ়ি অহা মানুহখিনিৰ কামত আঁহিবলৈ হ'লে এই লেখাখন সহজে বুজিব পৰা হ'ব লাগিব। আনহাতে আইনজীৱী, চৰকাৰী বিষয়কে আদি কৰি বহুতো লোকে এই লেখাখনৰ সুত্ৰাৱলীৰ খুটি-নাটিবোৰ মূল ন্যায়িক ভাষাত বিচাৰিব। আমি সেয়ে এই পুস্তিকাখনিত মূল ইংৰাজী লেখাখিনিও অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছো আৰু অসমীয়া অনুবাদটোত বুজিবলৈ টান হোৱা ধৰণৰ ন্যায়িক পৰিভাষা এৰাই চলিছো।

চেনিচিয়েচৰ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতিৰ প্ৰকল্প কলিকতা গৱেষণা গোটৰ সৈতে কৰা এক সহযোগিতামূলক প্ৰচেষ্টা। কলিকতা গৱেষণা গোট আমেৰিকাৰ ব্ৰুকিংছ সংস্থা আৰু জন্চ হপকিন্চ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আন্তৰ্জাতিক অধ্যয়ন প্ৰশাখাৰ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতি বিষয়ৰ প্ৰকল্পৰ সৈতে জড়িত। এই প্ৰচেষ্টাক আৰম্ভণিৰে পৰা পুস্তিকাখন প্ৰকাশ হোৱালৈকে আগবঢ়োৱা সাহায্যৰ বাবে আমি এই দুটা অনুষ্ঠানক ধন্যবাদ জনাইছো। কলিকতা গৱেষণা গোটৰ সঞ্চালক বণৰীৰ সমাদ্দাৰ আৰু তেওঁৰ সহযোগী বৃন্দক তেখেতসকলৰ সহায় সহযোগিতাৰ বাবে ধন্যবাদ দিছো। চেনিচিয়েচ আৰু ইয়াৰ কাৰ্যৱলী সত্ত্ৰপৰ কৰি তুলিছে ফ'ৰ্ড ফাউণ্ডেচনৰ এক অনুদানে।

সঞ্জীৱ বৰুৱা
জ্যেষ্ঠ অধিসদস্য আৰু মূৰব্বী
চেনিচিয়েচ

United Nations Guiding Principles on Internal Displacement

Section I *

The last two decades have witnessed an enormous increase in the number of internally displaced people in South Asia. Their situation is particularly vulnerable because unlike the refugees they are unable to move away from the site of conflict and have to remain within a state in which they were displaced in the first place. The situation of IDPs seems particularly vulnerable when one considers that there are hardly any legal mechanisms that guide their rehabilitation and care in South Asia. Since the early 1990s the need for a separate legal mechanism for IDPs in South Asia has increasingly been felt. This is not only to compile new laws but also to bring together the existing laws within a single legal instrument and to plug the loopholes detected in them over the years. Only recently the international community has developed such a mechanism that is popularly known as the UN Guiding Principles on internal displacement. This has given us a framework within which rehabilitation and care of internally displaced people in South Asia can be organised. Keeping that in mind it becomes imperative for scholars working on issues of forced migration in South Asia to consider whether South Asian states have taken the Guiding Principles into account while organising programmes for rehabilitation and care for the internally displaced persons (IDPs). This small booklet is meant to be a ready reckoner for researchers and activists working on and for IDPs in South Asia. The booklet is aimed at informing people about the mechanisms available for rehabilitation and care of IDPs in South Asia. It also aims to see how respective countries can use the Guiding Principles to develop a regime of care and protection for IDPs in this part of the world.

দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতি সম্পৰ্কীয় ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰ্দেশক নীতিসমূহ প্ৰথম খণ্ড*

যোৱা দুই দশকত দক্ষিণ এছিয়াত দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ সংখ্যা অভাৱনীয়ভাৱে বৃদ্ধি পাইছে। তেওঁলোকৰ পৰিস্থিতি শৰণাৰ্থীতকৈও (আন্তৰ্জাতিক সীমাৰেখা অতিক্ৰম কৰা স্থানচ্যুত লোক) অধিক শোচনীয় কিয়নো তেওঁলোকে শৰণাৰ্থীৰ দৰে সংঘৰ্ষপীড়িত অঞ্চল ত্যাগ কৰিবলৈ সক্ষম নহয় আৰু স্থানচ্যুত হোৱা এলেকাতোই বৈ যাবলৈ বাধ্য হয়। দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ অৱস্থা বিশেষভাৱে শোচনীয় এই কাৰণেই যে দক্ষিণ এছিয়াত এওঁলোকৰ পুনৰ্স্থাপন তথা সাহায্য প্ৰদানৰ বাবে কোনো আইনগত ব্যৱস্থা প্ৰায় নাই বুলিয়েই ক'ব পাৰি। নব্বৈ দশকৰ আৰম্ভণীৰে পৰা দক্ষিণ এছিয়াত দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ বাবে এক পৃথক আইনগত ব্যৱস্থাৰ প্ৰয়োজন বাককৈয়ে অনুভৱ কৰা গৈছে। নতুন আইন কানুন প্ৰণয়ন কৰাৰ উপৰিও প্ৰচলিত আইন সমূহকো এক ঐক্যবদ্ধ আইন ব্যৱস্থাৰ অধীনলৈ আনি সেইবোৰত থকা সুৰুঙাসমূহক বন্ধ কৰাও প্ৰয়োজন। সম্প্ৰতি আন্তৰ্জাতিক সমাজে তেনে এক ব্যৱস্থা স্থাপন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে যাক দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত বিষয়ক ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰ্দেশক নীতি বুলি কোৱা হয়। এই নিৰ্দেশক নীতিৰ ভিত্তিত দক্ষিণ এছিয়াৰ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ পুনৰ্স্থাপন তথা সাহায্য প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা গঢ়িব পৰা যাব। দক্ষিণ এছিয়াৰ দেশবোৰত দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ পুনৰ্স্থাপন আদিৰ ক্ষেত্ৰত নিৰ্দেশক নীতিবোৰ পালন কৰা হৈছে নে নাই - এই কথা জোৰ জুলুমৰ ফলত হোৱা প্ৰব্ৰজনৰ ওপৰত গৱেষক বা সমাজসেৱী কৰ্মী হিচাবে কাম কৰি থকা লোকে এতিয়া চোৱা নিতান্তই প্ৰয়োজন। দক্ষিণ এছিয়াৰ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ পুনৰ্স্থাপন আৰু সাহায্য প্ৰদানৰ বাবে থকা ব্যৱস্থাসমূহৰ বিষয়ে সৰ্বসাধাৰণক জনোৱাটোৱেই এই পুস্তিকাখনৰ লক্ষ্য। ইয়াৰ আন এটি লক্ষ্য হ'ল নিৰ্দেশক নীতিৰ ভিত্তিত সংশ্লিষ্ট দেশসমূহে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ সুৰক্ষা আৰু সাহায্য প্ৰদানৰ বাবে কেনেকৈ এক ছত্ৰছায়াৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে সেই বিষয়ে আলোচনাৰ অৱতাৰণা কৰা।

The Guiding Principles on Internally Displaced Persons set out the rights of internally displaced persons relevant to the needs they encounter in different stages of displacement. The Guiding Principles provide a handy schematic of how to design a national policy or law on internal displacement that is focused on the individuals concerned and responsive to the requirements of international law. Similarly, governments (and particularly national human rights institutions where they exist), advocates, and displaced persons can use the Guiding Principles as a means to measure the compliance of existing laws and policies with international standards. Finally, their simplicity allows the Guiding Principles to effectively inform the internally displaced themselves of their rights. The Guiding Principles are thus part of a growing number of “soft law” instruments that have come to characterize norm-making in the human rights field as well as other areas of international law, in particular environmental, labor and finance.

One of the most important contributions of the Guiding Principles is to develop an acceptable definition of the term *internally displaced persons*. They are defined as “persons or groups of persons who have been forced or obliged to flee or to leave their homes or places of habitual residence, in particular as a result of or in order to avoid the effects of armed conflict, situations of generalized violence, violations of human rights or natural or human-made disasters, and who have not crossed an internationally recognized state border.” The Guiding Principles also reflect on the rights of displaced people, the obligations of their states’ towards them and also the obligations of international community towards these people. This booklet is an effort to make such rights accessible to vulnerable people of South Asia who are already displaced or live in fear of displacement.

দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোক সম্পৰ্কীয় নিৰ্দেশক নীতিসমূহে স্থানচ্যুতিৰ বিভিন্ন পৰ্যায়ত স্থানচ্যুত লোকৰ অধিকাৰবোৰ সাব্যস্ত কৰিছে। স্থানচ্যুত ব্যক্তিৰ পৰিস্থিতিলৈ চাই আৰু আন্তৰ্জাতিক আইনৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতিৰ ক্ষেত্ৰত কেনেকৈ ৰাষ্ট্ৰীয় নীতি নিয়ম তৈয়াৰ কৰিব পাৰি তাৰ আৰ্হি নিৰ্দেশক নীতি সমূহে দিছে। তেনেকৈ চৰকাৰী প্ৰশাসনে (বিশেষকৈ ৰাষ্ট্ৰীয় মানৱাধিকাৰ আয়োগসমূহে - য’ত তেনে অনুষ্ঠান স্থাপিত হৈছে), স্থানচ্যুত লোকে নিজে, আৰু তেওঁলোকৰ প্ৰবক্তাসকলে দেশৰ আইন আৰু নীতি নিয়মবোৰ আন্তৰ্জাতিক মানৰ লগত খাপ খাইছে নে নাই সেই কথা নিৰ্ধাৰণ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত নিৰ্দেশক নীতিবোৰ আৰ্হি হিচাবে ল’ব পাৰে। সৰ্বশেষত, নিৰ্দেশক নীতিখিনি ইমানেই সৰল যে তাৰ জৰিয়তে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকসকলক তেওঁলোকৰ অধিকাৰ সম্পৰ্কে সহজেই বুজাব পৰা যায়। নিৰ্দেশক নীতিবোৰ মানৱ অধিকাৰ তথা পৰিৱেশ, শ্ৰম আৰু বিত্তকে আদি কৰি আন্তৰ্জাতিক ন্যায়বিধিৰ ক্ষেত্ৰ কিছুমানত মান নিৰূপক ৰূপে পৰিগণিত আৰু নৰম আইন ৰূপে জ্ঞাত বিধিগত নথিবোৰে অংগ।

দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ এটি গ্ৰহণযোগ্য সংজ্ঞা দিয়াটোৱেই নিৰ্দেশক নীতিৰ অন্যতম অৰিহণা। “যি ব্যক্তি বা ব্যক্তিৰ সমষ্টিয়ে হিংসাত্মক পৰিস্থিতি, মানৱ অধিকাৰ উলংঘন, প্ৰাকৃতিক অথবা মানৱ সৃষ্ট দুৰ্যোগ আদিৰ ফলত অথবা তেনে পৰিস্থিতি এৰাই চলিবলৈ নিজৰ ঘৰ বা বাসস্থান পৰিত্যাগ কৰিবলৈ বাধ্য হয় বা যাক বাধ্য কৰোৱা হয় আৰু যি আন্তৰ্জাতিকভাৱে স্বীকৃত ৰাষ্ট্ৰীয় সীমা অতিক্ৰম নকৰে” তেওঁলোককেই দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোক বুলি কোৱা হয়। নিৰ্দেশক নীতিবোৰে স্থানচ্যুত লোকৰ অধিকাৰ আৰু তেওঁলোকৰ প্ৰতি চৰকাৰ আৰু আন্তৰ্জাতিক সমাজৰ দায়ৱদ্ধতা আঙুলিয়াই দিয়ে। এই অধিকাৰখিনি দক্ষিণ এছিয়াৰ স্থানচ্যুত হোৱা বা স্থানচ্যুতিৰ সত্তাৱনাত ত্ৰাসিত হোৱা লোকসকলে যাতে পাব পাৰে সেই লক্ষ্যৰেই এই পুস্তিকাখনি উলিওৱা হৈছে।

What Types of Displacement are Prohibited by the Guiding Principles?

Principle 6 affirms that “[e]very human being shall have the right to be protected against being arbitrarily displaced from his or her home or place of habitual residence.” Support for this proposition can be found in humanitarian law and also in the right to movement, guaranteed by a number of human rights instruments, which can be reasonably expected to have as its corollary the “right not to move.”

It is important to note that the Guiding Principles do not claim that displacement is always prohibited. In both humanitarian and human rights law, exceptions to the general rule are available. Rather it is “arbitrary displacement” that must be avoided and Principle 7 provides a sort of roadmap for avoiding arbitrariness. First, all feasible alternatives to displacement must be explored. In situations of armed conflict, this means that a determination must be made either that the security of the population or “imperative military reasons” require displacement before it can be carried out.

Where displacement is to occur outside the context of armed conflict, Principle 7 provides a list of procedural protections that must be guaranteed, including decision-making and enforcement by appropriate authorities, involvement of and consultation with those to be affected and the provision of an effective remedy for those wishing to challenge their displacement. These provisions are, of course, of particular interest to those facing displacement for development projects.

Moreover, in either context, “all measures” must be taken to minimize the effects and duration of the displacement and the responsible authorities are required to ensure “to the greatest practicable extent” that the basic needs of those displaced (e.g., shelter, safety, nutrition, health, and hygiene) are met. It should also be noted that Principle 9 articulates a “special obligation” to protection against displacement of a number of groups whose special attachment to territory has been recognized in international law, including indigenous persons, minorities, peasants, and pastoralists.

নির্দেশক নীতিবোৰে কোনবোৰ স্থানচ্যুতিক অবৈধ বুলি গণ্য কৰে ?

৬ নং নীতিয়ে আশ্বাস দিয়ে যে প্ৰত্যেক মানুহৰে নিজৰ ঘৰ বা বাসস্থানৰ পৰা স্বেচ্ছাচৰীভাৱে স্থানচ্যুত নোহোৱাৰ আৰু তাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় ৰক্ষণাবেক্ষণ পোৱাৰ আধিকাৰ আছে। আন্তৰ্জাতিক মানৱহিতৈষী আইন তথা মানৱ অধিকাৰৰ দস্তাৱলিত থকা মুক্তভাৱে চলা-ফিৰা কৰাৰ অধিকাৰত এই কথাৰ সমৰ্থন পোৱা যায়। এই অধিকাৰৰ আনুষংগিক হিচাবে প্ৰত্যেক মানুহৰে নিজ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে কলৈকো নোযোৱাৰ অধিকাৰ আছে বুলি ক’ব পাৰি।

নির্দেশক নীতিবোৰে স্থানচ্যুতি সকলো পৰিস্থিতিতে অবৈধ হ’ব বুলি কোৱা নাই। আন্তৰ্জাতিক মানৱহিতৈষী আৰু মানৱ অধিকাৰৰ আইনসমূহত সাধাৰণ নীতি-নিয়মৰ ব্যতিক্ৰমৰ অৱকাশ আছে। নিৰ্দেশক নীতিবোৰৰ নিয়ম বহিৰ্ভূত স্থানচ্যুতি নকৰাৰ কথাহে কৈছে। ৭ নং নীতিয়ে তেনে স্থানচ্যুতিক পৰিহাৰ কৰাৰ এক চমু উপায় দিছে। প্ৰথমতে, স্থানচ্যুতিৰ সম্ভাৱ্য সকলোধৰণৰ বিকল্পৰ বিৱেচনা কৰা নিতান্তই প্ৰয়োজন। সশস্ত্ৰ সংঘাতৰ পৰিস্থিতিত মানুহক স্থানচ্যুত কৰাৰ আগতেই জনগণৰ সুৰক্ষাৰ খাতিৰত বা সামৰিক কাৰণত মানুহক স্থানচ্যুত কৰাৰ কোনো বিকল্প নাই বুলি দৃঢ়ভাৱে নিৰূপণ কৰা দৰকাৰ।

সশস্ত্ৰ সংঘৰ্ষৰ গভীৰ বাহিৰত স্থানচ্যুতি হ’লে, ৭নং নীতিয়ে কেতবোৰ কাৰ্যপ্ৰণালীগত ৰক্ষণাবেক্ষণ দিছে। আৰু সেই ব্যৱস্থাবোৰৰ নিশ্চিতকৰণ কৰা প্ৰয়োজন। ইয়াৰ ভিতৰত আছে উপযুক্ত কৰ্তৃপক্ষৰ দ্বাৰা স্থানচ্যুতিৰ সিদ্ধান্ত লোৱা আৰু তেনে সিদ্ধান্ত বলবৎ কৰা। সেই সিদ্ধান্তই যাক স্থানচ্যুত কৰাৰ সম্ভাৱনা থাকে, তেওঁলোকে সিদ্ধান্ত গ্ৰহণত অংশ লোৱা আৰু তেওঁলোকৰ লগত আলাপ আলোচনা কৰা তথা যিসকলে তেওঁলোকৰ স্থানচ্যুতিৰ বিৰোধিতা কৰিব খোজে তেওঁলোকৰ বাবে ফলপ্ৰসূ নিৰাময়ৰ ব্যৱস্থা কৰা। উন্নয়নমূলক আঁচনিৰ বাবে যিসকল লোক স্থানচ্যুতিৰ সন্মুখীন হ’বলগীয়া হয় তেওঁলোকৰ ক্ষেত্ৰত এই ব্যৱস্থাসমূহ বিশেষভাৱে প্ৰযোজ্য।

তদুপৰি খুব কম সংখ্যক মানুহ যাতে স্থানচ্যুত হয় আৰু তেওঁলোকে যাতে অতি কম সময়ৰ বাবে স্থানচ্যুত হয় সেই কথা নিশ্চিত কৰা প্ৰয়োজন। স্থানচ্যুত সকলে যাতে তেওঁলোকৰ প্ৰাথমিক প্ৰয়োজনীয়তাখিনি (যেনে, আশ্ৰয়, সুৰক্ষা, পুষ্টি, স্বাস্থ্য আৰু স্বাস্থ্যসন্মত পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্নতাৰ সা-সুবিধা) পাব পাৰে সেয়া দায়বদ্ধ কৰ্তৃপক্ষই নিশ্চিত কৰিব লাগিব। ৯ নং নীতিয়ে মাটিৰ লগত বিশেষ সম্পৰ্ক থকা কেতবোৰ শ্ৰেণীৰ লোকক স্থানচ্যুত নকৰাৰ বিশেষ দায়বদ্ধতাৰ কথা কৈছে। আন্তৰ্জাতিক আইনৰ স্বীকৃতি পোৱা তেনে শ্ৰেণীৰ ভিতৰত আছে জনজাতীয় লোক, সংখ্যালঘু সম্প্ৰদায় আৰু কৃষক সমাজ।

What Rights do Persons Have Once Displaced?

Displaced persons enjoy the full range of rights enjoyed by civilians in humanitarian law and by every human being in human rights law. These include the rights to life, integrity and dignity of the person (e.g., freedom from rape and torture), non-discrimination, recognition as a person before the law, freedom from arbitrary detention, liberty of movement, respect for family life, an adequate standard of living (including to access to basic humanitarian needs), medical care, access to legal remedies, possession of property, freedom of expression, freedom of religion, participation in public life, and education, as set out in Principles 10-23.

In several instances, the Guiding Principles specify how generally expressed rights apply in situations of displacement. These should be of particular interest to those designing and assessing domestic policies on internal displacement. For example, Principle 12 provides that, to give effect to the right of liberty from arbitrary detention, internally displaced persons “shall not be interned in or confined in a camp” absent “exceptional circumstances” and that they shall not be subject to discriminatory arrest “as a result of their displacement.” Likewise Principle 20 provides that the right to “recognition everywhere as a person before the law” should be given effect for displaced persons by authorities facilitating the issuance of “all documents necessary for the enjoyment and exercise of their legal rights, such as passports, personal identification documents, birth certificates and marriage certificates.”

The Guiding Principles provide for special consideration of the needs of women and children (including “positive discrimination” or affirmative activities on behalf of governments to model assistance and protection to their particular needs, consultation and involvement in decisions regarding their displacement and return or resettlement, protection against recruitment of minors and free and compulsory education), as well as for other especially vulnerable groups, such as the elderly and disabled.

স্থানচ্যুত হোৱা ব্যক্তিৰ অধিকাৰবোৰ কি ?

আন্তৰ্জাতিক মানৱহিতৈষী আইন অনুসৰি সাধাৰণ নাগৰিকে ভোগ কৰা সকলোধৰণৰ অধিকাৰ আৰু মানৱ অধিকাৰৰ আইনে প্ৰত্যেক মানুহকে দিয়া সকলোবোৰ অধিকাৰেই স্থানচ্যুত লোকৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য। এই অধিকাৰসমূহৰ ভিতৰত আছে, জীয়াই থকাৰ অধিকাৰ, নিজ মৰ্যদা ৰক্ষাৰ অধিকাৰ (ধৰ্ষণ আৰু আতিশয্যৰ পৰা নিৰাপত্তা পোৱাৰ অধিকাৰ) কোনো ধৰণৰ বৈষম্যৰ সন্মুখীন নোহোৱাৰ অধিকাৰ, আইনৰ চকুত এজন ব্যক্তি হিচাবে মৰ্যদা পোৱাৰ অধিকাৰ, অন্যান্যভাৱে আটকাধীন নোহোৱা অধিকাৰ, স্বাধীনভাৱে চলাফিৰা কৰাৰ অধিকাৰ, পাৰিবাৰিক জীৱনৰ প্ৰতি সন্মান পোৱাৰ অধিকাৰ, জীৱন নিৰ্বাহৰ উপযুক্ত মানদণ্ড লাভৰ অধিকাৰ (মানুহৰ প্ৰাথমিক প্ৰয়োজনীয়তাখিনি পোৱাৰ অধিকাৰ), চিকিৎসা লাভৰ অধিকাৰ, ন্যায়িক প্ৰতিকাৰ পোৱাৰ অধিকাৰ, সম্পত্তিৰ অধিকাৰ, বাক স্বাধীনতা, ধৰ্মীয় অধিকাৰ, ৰাজহুৱা জীৱনত অংশগ্ৰহণৰ অধিকাৰ আৰু শিক্ষাৰ অধিকাৰ। এই আটাইবোৰ অধিকাৰেই নিৰ্দেশক নীতিৰ ১০ ৰ পৰা ২৩ নং নীতিত স্থান পাইছে।

সাধাৰণ নাগৰিকৰ অধিকাৰ সমূহ কেনেকৈ স্থানচ্যুত পৰিৱেশতো প্ৰযোজ্য হয় তাৰ বিশেষ উদাহৰণে নিৰ্দেশক নীতিবোৰত আছে। দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতিৰ ক্ষেত্ৰত দেশীয় নীতি নিয়মৰ খচৰা প্ৰস্তুত কৰা লোকৰ বাবে সেই কথাখিনি বিশেষভাৱে লাগতিয়াল। উদাহৰণ স্বৰূপে ১২ নং নীতিত কোৱা হৈছে যে স্থানচ্যুত লোকৰ আটক নোহোৱাৰ অধিকাৰ আছে। তাৰ ফলত তেওঁলোকক বিশেষ ব্যতিক্ৰমী পৰিস্থিতিৰ বাহিৰে কেতিয়াও কোনো শিৱিৰৰ ভিতৰত আবদ্ধ কৰি ৰখা নহ'ব আৰু স্থানচ্যুতি হোৱাৰ ফলত তেওঁলোকক অন্যান্যভাৱে আটক কৰা নহ'ব। তেনেদৰে ২০ নং নীতিত কোৱা হৈছে যে যিহেতু প্ৰত্যেক লোকেই আইনৰ চকুত এজন ব্যক্তি হিচাবে মৰ্যদা পোৱাৰ অধিকাৰ আছে, স্থানচ্যুত লোকে সাধাৰণ আইনসম্মত অধিকাৰসমূহ ভোগ কৰাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় নথিপত্ৰবোৰ (যেনে, পাৰপত্ৰ, ব্যক্তিগত পৰিচয়পত্ৰ, জন্ম আৰু বিবাহৰ প্ৰমাণপত্ৰ আদি) পোৱাৰ ক্ষেত্ৰত উপযুক্ত কৰ্তৃপক্ষই সকলো ব্যৱস্থা ল'ব।

নিৰ্দেশক নীতিয়ে মহিলা আৰু শিশুৰ বিশেষ সম্পৰ্কত বিশেষ গুৰুত্ব দিছে। তেনে চাহিদাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি অনুদান আৰু ৰক্ষণাবেক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰা; স্থানচ্যুতি, প্ৰত্যাহৰ্তন বা পুনৰ্স্থাপনৰ সিদ্ধান্তত তেওঁলোকৰ স্বাৰ্থ ৰক্ষাৰ বাবে তেনেবোৰ সিদ্ধান্তত তেওঁলোকৰ অংশগ্ৰহণৰ ব্যৱস্থা কৰা, আৰু শিশু শ্ৰমিক হিচাবে নিয়োগ নোহোৱাৰ অধিকাৰ, বাধ্যতামূলক আৰু বিনামূলীয়া শিক্ষাৰ সা-সুবিধা আদিৰ কথা নিৰ্দেশক নীতিত কোৱা হৈছে। তাৰ বাহিৰেও বৃদ্ধ আৰু শাৰীৰিকভাৱে অক্ষমলোকৰ বিশেষ চাহিদাৰ কথা কোৱা হৈছে।

What Rights and Obligations do Humanitarian Organizations Have?

The Guiding Principles also lay out a number of rights and obligations of humanitarian organizations in Principles 24-27. This section again stresses the point that “[t]he primary duty and responsibility for providing humanitarian assistance to internally displaced persons lies with national authorities” (Principle 25(1)). In carrying out this duty, national authorities must not “arbitrarily withhold” consent to international humanitarian organizations’ offer of services to the internally displaced, and must “grant and facilitate” their free passage to areas where assistance is needed. Humanitarian personnel, materiel, and supplies are not to be attacked or diverted for other purposes. For their part, humanitarian organizations must carry out their operations “in accordance with the principles of humanity and impartiality and without discrimination” and should “give due regard to the protection needs and human rights of internally displaced persons” and not just their needs for assistance.

What Help Should Displaced Persons Expect with Return, Reintegration and Resettlement?

In their final section, the Guiding Principles provide that competent authorities have “the primary duty and responsibility” to assist displaced persons by providing the means as well as by establishing conditions for return to their places of origin, or for resettlement in another part of the country (Principle 28). Any return or resettlement must be voluntary and carried out in conditions of safety and dignity for those involved.

As a corollary to the right to free movement, therefore, displaced persons have the right to return to their homes. Although the right to return or resettle is not expressly stated in any particular human rights instrument, this interpretation of the right of free movement is strongly supported by resolutions of the Security Council, decisions of treaty monitoring bodies, and other sources of authority.

মানৱহিতৈষী সংগঠনৰ অধিকাৰ আৰু দায়বদ্ধতা কি ?

২৪-২৭ নং নিৰ্দেশক নীতিত মানৱহিতৈষী সংস্থাসমূহক কেতবোৰ অধিকাৰ আৰু কৰ্তব্য দিয়া হৈছে। এই খণ্ডত জোৰকৈ দোহৰা হৈছে যে স্থানচ্যুত লোকে পাবলগীয়া মানৱহিতৈষী সাহায্য প্ৰদানৰ মুখ্য দায়িত্ব হ’ব ৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰৰ (২৫-ক নং নীতি)। এই কৰ্তব্য পালন কৰোতে দেশৰ চৰকাৰী কৰ্তৃপক্ষই মানৱহিতৈষী সংস্থাসমূহে স্থানচ্যুত লোকক সাহায্য প্ৰদানৰ বাবে আগবঢ়োৱা সেৱা গ্ৰহণ কৰিবলৈ বিনাকাৰণে অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰিব আৰু য’ত তেনে সাহায্যৰ আৱশ্যক হয় তেনেবোৰ ঠাইলৈ সেই সংস্থাৰ কৰ্মচাৰীবোৰ বিনা বাধাই যোৱাৰ সুবিধা কৰি দিব লাগিব। মানৱহিতৈষী সংগঠন সমূহৰ লগত জড়িত থকা ব্যক্তি বা সা-সামগ্ৰীৰ ওপৰত আক্ৰমণ কৰা নচলিব বা তেনে লোকক বা সামগ্ৰীক কোনো বেলেগ উদ্দেশ্যত বিনিয়োগ কৰা নহ’ব। মানৱহিতৈষী সংগঠনসমূহে তেওঁলোকৰ কাম-কাজ নীতি অনুসৰি নিঃস্বার্থভাৱে আৰু জাতি বৰ্ণৰ বিচাৰ নকৰাকৈ কৰি যাব। এই সংগঠনসমূহে মাথোঁ স্থানচ্যুত লোকৰ সাহায্যৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ কথা ভাবি কাম কৰিলেই নহ’ব, তেওঁলোকৰ প্ৰতিৰক্ষাৰ চাহিদা আৰু মানৱাধিকাৰৰ কথা মনত ৰাখিও কাম কৰি যাব লাগিব।

স্থানচ্যুত লোকে প্ৰত্যাৱৰ্তন আৰু নিজ ঠাই বা নতুন ঠাইত পুনৰ্স্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকে কি ধৰণৰ সহায় আশা কৰিব পাৰে ?

নিৰ্দেশক নীতিৰ অন্তিম খণ্ডত কোৱা হৈছে যে স্থানচ্যুত লোকৰ নিজ ঠাইলৈ ঘূৰি যোৱাৰ বাবে বা দেশৰ আন প্ৰান্তত পুনৰ্স্থাপনৰ বাবে যি সা-সুবিধা বা পৰিৱেশৰ দৰকাৰ তাৰ যোগান ধৰাৰ মুখ্য দায়িত্ব হ’ল দায়বদ্ধ কৰ্তৃপক্ষৰ। স্থানচ্যুত লোকৰ প্ৰত্যাৱৰ্তন বা পুনৰ্স্থাপন তেওঁলোকৰ ইচ্ছা অনুযায়ী আৰু সুৰক্ষা তথা মৰ্যদাৰ পৰিৱেশত হ’ব লাগিব। মুক্তভাৱে চলাফিৰা কৰা অধিকাৰৰ আনুসাংগিক হিচাবে স্থানচ্যুত লোকৰ নিজ ঘৰলৈ ঘূৰি যোৱাৰ অধিকাৰো আছে। কোনো মানৱ অধিকাৰ দলিলত প্ৰত্যাৱৰ্তন বা পুনৰ্স্থাপনৰ অধিকাৰৰ উল্লেখ নাই। অথচ মুক্তভাৱে চলা-ফিৰা কৰা অধিকাৰৰ এই ব্যাখ্যা ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদৰ সিদ্ধান্ত, বিভিন্ন চুক্তি পালন হৈছে নে নাই তাৰ চোৱাচিতা কৰা আন্তৰ্জাতিক অনুষ্ঠানৰ সিদ্ধান্ত আৰু আন কৰ্তৃত্বশীল দলিল পত্ৰত তাৰ সম্পূৰ্ণ সমৰ্থন আছে।

ইয়াৰ উপৰিও, যদিও স্থানচ্যুত লোকৰ ঘৰলৈ ঘূৰি যোৱাৰ অধিকাৰ আছে,

Moreover, although the displaced have the right to return, Principle 28 carefully specifies that they must not be forced to do so, particularly (but not only) when their safety would be imperiled. The issue of the voluntariness of return or resettlement is recurrent in protracted displacement situations around the world. In many places, governments and insurgent groups have ceded to the temptation to use the return or resettlement of displaced persons as a political tool.

Principle 29 provides that authorities also have “the duty and responsibility” to assist displaced persons to recover “to the extent possible” their property and possessions, and where restitution is not possible to provide or assist the displaced persons to obtain appropriate compensation. Like the preceding principle, this one relies on general precepts of the right to property, the right to remedy for violations of international law, as well as a growing adherence in Security Council resolutions, treaties, national law and other sources of authority.

Are There Any Special Provisions for Women?

In the Guiding Principles a concerted attempt was made to prioritise gender issues. For example, while discussing groups that needed special attention in Principle 4 it was stated that expectant mothers, mothers with young children and female heads of households, among others, are people who may need special attention. In Principle 7 it was stated that when displacement occurred due to reasons other than armed conflict authorities should involve women who are affected, in the planning and management of their relocation. Principle 11 upheld that IDPs should be protected in particular against “Rape, mutilation, torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, and other outrages upon personal dignity, such as acts of gender-specific violence, forced prostitution and any other form of indecent assault.” Special protection was also sought against sexual ex-

২৮ নং নীতিত স্পষ্টকৈ কোৱা হৈছে যে জোৰ কৰি, বিশেষকৈ তেওঁলোকৰ নিৰাপত্তা বিপন্ন কৰি, কেতিয়াও ঘূৰি যাবলৈ বাধ্য কৰা নহ'ব। বহুদিনীয়া স্থানচ্যুতিৰ পৰিস্থিতিত পুনৰ্স্থাপন আৰু প্ৰত্যাহ্বানৰ কথা ওলালেই সাধাৰণতে স্থানচ্যুত লোকৰ নিজৰ ইচ্ছা-অনিচ্ছাৰ কথা আহি পৰে। পৃথিৱীৰ বহু ঠাইত চৰকাৰে আৰু বিপ্লৱী সংগঠনে স্থানচ্যুত লোকৰ পুনৰ্স্থাপন আৰু প্ৰত্যাহ্বানৰ বিষয়টোক ৰাজনীতিৰ হাতিয়াৰ হিচাবেহে ব্যৱহাৰ কৰে।

২৯ নং নীতিৰ মতে স্থানচ্যুত লোকক যিমান পৰা যায় তেওঁলোকৰ সা-সম্পত্তিৰ পুনৰুদ্ধাৰত - আৰু সেয়া সম্ভৱ হৈ নুঠালৈকে তেওঁলোকক উপযুক্ত ক্ষতিপূৰণ পোৱাত - সহায় কৰাটো সকলো কৰ্তৃপক্ষৰে দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্য। ২৮ নং নীতিৰ লেখীয়াকৈ আন্তৰ্জাতিক আৰু জাতীয় আইনৰ ক্ৰমবৰ্দ্ধমান গ্ৰহণযোগ্যতাৰ বলতে ২৯ নং নীতিয়ে গঢ় লৈছে। তাৰ ভিতৰত আছে সম্পত্তিৰ অধিকাৰ, আন্তৰ্জাতিক আইন উলংঘন হোৱাৰ পৰা বিৰত থকাৰ অধিকাৰৰ বিষয়ক সাধাৰণ ধ্যান-ধাৰণা আৰু ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদৰ প্ৰস্তাৱ ৰাষ্ট্ৰৰ মাজৰ চুক্তি, জাতীয় আইন তথা অন্যান্য দলিল পত্ৰ।

মহিলাৰ বাবে বিশেষ ব্যৱস্থা দিয়া হৈছে নেকি ?

নিৰ্দেশক নীতিবোৰত লিংগভিত্তিক কেতবোৰ কথাত গুৰুত্ব দিবলৈ পাৰ্যমানে চেষ্টা কৰা হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ৪ নং নীতিত বিশেষ প্ৰয়োজন থকা শ্ৰেণীবোৰৰ ভিতৰত সন্তানসম্ভৱা মাতৃ, সৰু ল'ৰা ছোৱালীৰ মাক, পৰিয়ালৰ দায়িত্ব অকলে চম্ভালিবলগীয়া মহিলা আদিৰ কথা কোৱা হৈছে। ১১ নং নীতিত কোৱা হৈছিল যে সামৰিক সংঘাতৰ বাহিৰে আইন কাৰণত স্থানচ্যুতি হ'লে পুনৰ্স্থাপনৰ আঁচনি তৈয়াৰ আৰু ব্যৱস্থাপনাৰ ক্ষেত্ৰত কৰ্তৃপক্ষই ভুক্তভোগী মহিলাসকলক জড়িত কৰিব। ১১ নং নীতি মতে দেশৰ ভিতৰতে স্থানচ্যুত লোকসকলক প্ৰধানতঃ ধৰ্ষণ, অংগচ্ছেদ, অত্যাচাৰ, বৰ্বৰ-অমানৱীয় বা মৰ্যাদা হানিকৰ ব্যৱহাৰ অথবা শাস্তি আৰু লিংগভিত্তিক জোৰ-জুলুম, বেষ্টা হ'বলৈ বাধ্য কৰোৱা আৰু সকলো ধৰণৰ অশালীন আক্ৰমণ আদিৰ পৰা সুৰক্ষা দিয়া হ'ব। তাৰোপৰি যৌন শোষণৰ বিৰুদ্ধে, বিশেষ সুৰক্ষা দিয়া হৈছে। ১৮ নং নীতিত উল্লেখ কৰা হৈছে যে বস্তুবাহানিৰ বিতৰণৰ আঁচনি তৈয়াৰ আৰু তাৰ ব্যৱস্থাপনাৰ ক্ষেত্ৰত মহিলাক অন্তৰ্ভুক্ত কৰিবলৈ বিশেষ প্ৰচেষ্টা কৰা হ'ব। ১৯ নং নীতি কোৱা হৈছে যে মহিলাৰ সু-স্বাস্থ্যৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ প্ৰতি মনোযোগ দিয়া হ'ব। ২০ নং নীতিৰ মতে পুৰুষ আৰু মহিলা

ploitation. Principle 18 stated that special efforts should be made to include women in planning and distribution of supplies. Principle 19 stated that attention should be given to the health needs of women and Principle 20 stated that both men and women had equal rights to obtain government documents in their own names.

Apart from the Guiding Principles there are other international mechanisms that displaced women can access. They include the 1979 Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (hereafter CEDAW) and the 1999 Optional Protocol sets out specific steps for states to become proactive in their efforts to eliminate discrimination against displaced women. Article 2 of CEDAW clearly states that public authorities, individuals, organisations and enterprises should refrain from discrimination against women. Article 3 reiterated women's right to get protection from sexual violence. Article 6 spoke against trafficking and sexual exploitation of women. Since most displaced women are particularly vulnerable to traffickers this article is of some importance to them. It must be noted that all the countries of South Asia are signatories to CEDAW with some reservations but not of the proportion that it negates the overarching principles and therefore the onus of being gender sensitive in their attitude and programmes is on them. Apart from these there are other international provisions that protect women's human rights. Article 3 of the Geneva Conventions of 12 August 1949 calls for the halt of weapons against the civilian population and to protect all civilians, including children, women and persons belonging to ethnic and religious minorities from violations of humanitarian law. Article 29 of ILO 1930 Convention concerning forced or compulsory labour also impacts the situation of women. It calls for the end of violations of the human rights of women, in particular forced labour, abuse and torture of labourers including women.

উভয়ৰে নিজৰ নামত চৰকাৰী নথিপত্ৰ আহৰণ কৰাৰ সমান অধিকাৰ আছে।

নিৰ্দেশক নীতিৰ উপৰিও স্থানচ্যুত মহিলাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য আন কিছুমান আন্তৰ্জাতিক ন্যায়িক নথিপত্ৰও আছে। ইয়াৰ ভিতৰত আছে ১৯৭৯ চনৰ সকলোধৰণৰ মহিলাবিৰোধী বৈষম্য নিৰ্মূলীকৰণৰ কনভেনশ্বন (ইয়াৰ পিছত ইয়াক ১৯৭৯ চনৰ বৈষম্য নিৰ্মূলীকৰণৰ কনভেনশ্বন বুলি কোৱা হৈছে)। ১৯৯৯ চনৰ ঐচ্ছিক খচৰাই ৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰসমূহক স্থানচ্যুত মহিলাৰ বিৰুদ্ধে বৈষম্য নোহোৱা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত আগতীয়াকৈ ল'বলগীয়া পদক্ষেপবোৰ উনুকিয়াইছে। ১৯৭৯ চনৰ বৈষম্য নিৰ্মূলীকৰণৰ কনভেনশ্বনৰ দ্বিতীয় অনুচ্ছেদত স্পষ্টভাৱে কোৱা হৈছে যে ৰাজহুৱা কৰ্তৃপক্ষ, ব্যক্তি, অনুষ্ঠান আৰু উদ্যোগে মহিলাবিৰোধী বৈষম্যৰ পৰা বিৰত থাকিব। ৩ নং অনুচ্ছেদত যৌন নিৰ্যাতনৰ পৰা মহিলাৰ সুৰক্ষা পোৱাৰ অধিকাৰৰ কথা পুনৰ দোহাৰা হৈছে। ৬ নং অনুচ্ছেদত মানৱ সৰবৰাহ আৰু যৌন শোষণৰ বিৰুদ্ধে কোৱা হৈছে। যিহেতু স্থানচ্যুত মহিলাই বিশেষভাৱে মানৱ সৰবৰাহৰ বলি হোৱাৰ আশংকা থাকে সেয়ে এই অনুচ্ছেদটো তেওঁলোকৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ। উল্লেখযোগ্য যে দক্ষিণ এছিয়াৰ সকলোবোৰ দেশেই ১৯৭৯ চনৰ বৈষম্য নিৰ্মূলীকৰণৰ কনভেনশ্বনত সন্মতি দি স্বাক্ষৰ কৰিছে। কিন্তু দুই এটা কথাত অসন্মতি থাকিলেও সকলো চৰকাৰেই মূল নীতিসমূহ গ্ৰহণ কৰিছে আৰু চৰকাৰী দৃষ্টিভঙ্গী আৰু কাম কাজৰ ক্ষেত্ৰত লিংগ সজাগ হোৱাৰ প্ৰয়োজনীয়তা মানি লৈছে। ইয়াৰ উপৰিও আন কেতবোৰ আন্তৰ্জাতিক ব্যৱস্থাই মহিলাৰ মানৱাধিকাৰক সুৰক্ষা দিছে। ১৯৪৯ চনৰ ১২ আগষ্টত গৃহীত জেনেভা কনভেনশ্বনৰ ৩ নং অনুচ্ছেদত অসামৰিক লোকৰ বিৰুদ্ধে অস্ত্ৰ ব্যৱহাৰ বৰ্জন কৰিবলৈ আহ্বান কৰিছে। এই কনভেনশ্বনতে শিশু, মহিলা আৰু গোষ্ঠীগত আৰু ধৰ্মীয় সংখ্যালঘুকে আদি কৰি অন্যান্য অসামৰিক লোকক আন্তৰ্জাতিক মানৱীয় আইন উলংঘনৰ পৰা সুৰক্ষা দিয়াৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছে। ১৯৩০ চনৰ আন্তৰ্জাতিক শ্ৰমিক সংগঠনৰ বলপূৰ্বক বা বাধ্যতামূলক শ্ৰম সম্পৰ্কীয় কনভেনশ্বনৰ ২৯ নং অনুচ্ছেদ মহিলাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য। এই অনুচ্ছেদত মহিলাৰ মানৱ অধিকাৰ উলংঘনৰ অন্ত পেলাবলৈ কোৱা হৈছে, বিশেষকৈ বলপূৰ্বক শ্ৰম, আৰু মহিলাকে আদি কৰি সকলো শ্ৰমিকৰ ওপৰত অত্যাচাৰ বা আতিশয্য বন্ধ কৰাৰ কথা কোৱা হৈছে।

Are the Guiding Principles Legally Binding?

Although the UN Guiding Principles on Internal Displacement is not a legally binding treaty it is formed of principles that are based on established legal mechanisms for aiding the human rights of the displaced people. Many of these Principles may gradually attain the status of customary international law. But as Francis Deng reminds us, “for the time being they serve as a morally binding statement.”¹ A statement of this nature that promises to be ‘morally binding’ on a wide spectrum of *primarily* national governments and secondarily, other relevant international and non-governmental agencies must cut across the well-known divisions of the prevailing ethical and moral systems and elaborate itself in a way that it does not remain captive to any particular modality of moral reasoning. Plurality of such systems and modalities is helpful in building the much-needed ‘moral consensus’ around these principles.

While the Guiding Principles have already gained an impressive degree of recognition at the international, regional, and national level, more remains to be done to foster their use, particularly in South Asia, where many states with large displacement problems lack comprehensive policies or effective remedies for those. It is to be hoped that this booklet will itself encourage that process. South Asia has seen millions of people displaced both across borders and within borders – again both by conflict and by developmental projects, and in some cases by natural calamities. This booklet is intended to make a survey of how far the Guiding Principles on IDPs is relevant to each state of the region and how far they have been implemented and what remains to be done.

Whose Responsibility is It Anyway?

If the state-centric nationalistic approach has meant the exclusion of minorities and has produced large number of refugees in the post-colonial states in Asia and Africa, state-centric na-

নির্দেশক নীতিবোৰ আইনগতভাৱে বাধ্যতামূলকনে?

ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতিৰ নিৰ্দেশক নীতি আইনগত চুক্তি নহয়। অথচ স্থানচ্যুত লোকৰ মানৱ অধিকাৰ ৰক্ষা কৰাৰ বাবে সুপ্ৰচলিত আইনগত প্ৰক্ৰিয়াৰ ভিত্তিত এই নীতিবোৰ গঠিত হৈছে। কালক্ৰমত এই নীতিবোৰৰ বহুতে পৰম্পৰাগত আন্তৰ্জাতিক আইনৰ মৰ্যাদা লাভ কৰিব পাৰে। কিন্তু ফ্ৰান্সিচ ডেঙে আমাক সঁকিয়াই দিছে যে এতিয়া এই নীতিবোৰ মানি চলাৰ বাবে এই লেখাই আমাক নৈতিকভাৱে দায়বদ্ধ কৰিছে।^১ প্ৰধানতঃ বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰ আৰু গৌণভাৱে অন্যান্য আন্তৰ্জাতিক আৰু বেচৰকাৰী সংস্থাক নৈতিকভাৱে দায়বদ্ধ কৰিবলৈ হ’লে এনে লেখাই প্ৰচলিত নৈতিক ভাৱাদৰ্শৰ বিভাজনবোৰক অতিক্ৰম কৰিব পাৰিব লাগিব আৰু ইয়াক এনেদৰে ব্যাখ্যা কৰিব লাগিব যাতে ই কোনো বিশেষ নৈতিক যুক্তিযুক্ততাৰ গণ্ডীৰ ভিতৰত আবদ্ধ হৈ নপৰে। এই নিৰ্দেশক নীতিবোৰক নৈতিকভাৱে সকলোৰে গ্ৰহণযোগ্য কৰিবলৈ হ’লে একাধিক নৈতিক ভাৱাদৰ্শৰ ব্যৱস্থা আৰু পদ্ধতিৰ ওপৰত ভৰসা কৰাটো বেচ সহায়ক হ’ব। এই নিৰ্দেশক নীতিসমূহে ইতিমধ্যে দেশীয় আৰু আন্তৰ্জাতিক পৰ্যায়ত যথেষ্ট স্বীকৃতি লাভ কৰিছে। কিন্তু ইয়াৰ অধিক প্ৰচলনৰ বাবে আৰু বহুত কৰিবলগীয়া আছে। বিশেষকৈ দক্ষিণ এছিয়াৰ বহুতো স্থানচ্যুতি সমস্যাগ্ৰস্থ দেশত স্থানচ্যুতি সম্পৰ্কে কোনো সামগ্ৰিক নীতি বা ফলপ্ৰসূ নিৰাময় নাই। আমি আশা কৰিছো যে এই পুস্তিকাখনিয়ে এই নিৰ্দেশক নীতিবোৰৰ প্ৰচলন বঢ়োৱাৰ প্ৰক্ৰিয়াত উদগণি দিব। দক্ষিণ এছিয়াত সংঘাত, উন্নয়নমূলক আঁচনি আৰু প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগৰ ফলত বহু লক্ষাধিক লোক আন্তৰ্জাতিক সীমা অতিক্ৰম কৰি বা দেশৰ ভিতৰতে স্থানচ্যুত হৈছে। এই পুস্তিকাখনৰ উদ্দেশ্য হ’ল এই অঞ্চলৰ প্ৰতিখন দেশৰ ক্ষেত্ৰত স্থানচ্যুত হোৱা লোক সম্পৰ্কীয় নিৰ্দেশক নীতিবোৰ কিমানদূৰ প্ৰাসংগিক, কাৰ্যক্ষত্ৰত সেইবোৰ কিমানদূৰ ৰূপায়ণ হৈছে আৰু এইক্ষেত্ৰত কিমান কৰণীয় আছে তাৰ লেখালেখ লোৱা।

এয়ানো কাৰ দায়িত্ব ?

ৰাষ্ট্ৰকেন্দ্ৰীক জাতীয়তাবাদী দৃষ্টিভংগীৰ ফলত এছিয়া আৰু আফ্ৰিকাৰ উত্তৰ ঔপনিৱেশিক দেশসমূহত বহুবোৰ সংখ্যালঘু লোক ৰাজহুৱা জীৱনৰ পৰা বহিৰ্ভূত হৈছে আৰু বহুসংখ্যক শৰণাৰ্থীৰ সৃষ্টি হৈছে। ৰাষ্ট্ৰীয় নিৰাপত্তাৰ মতাদৰ্শ আৰু

tional security perspective and development paradigm have not done any better. The people displaced against this backdrop may have got some relief if they have been able to cross international boundaries. Crossing the international boundary may entitle them to “refugee” status, thus providing them at least a fig leaf of relief and rehabilitation in an alien land. But wretched are those who remain internally displaced. They remain at the mercy of the same state and administration whose policy might have sent them on the run. According to all estimates, the number of Internally Displaced Persons (IDPs) is rising compared to the refugees seeking shelter in another country. South Asia is no exception to this. But, so far, no systematic and comprehensive study was carried out. Only a few brief, and sometimes sketchy, reports and articles are available on the plight of the IDPs in South Asia. This booklet hopefully will fill that awesome and disturbing vacuum. The booklet is meant to explore the nature and the extent of displacement in respective countries of South Asia and provide recommendations to minimize the insecurity of the displaced by discussing mechanisms for rehabilitation and care. As for who takes responsibility for the displaced? The answer is primarily the state, although there are attempts on its part to abdicate its responsibility in this regard. None of the states of South Asia recognizes right against forced displacement as a non-negotiable right. We have to note that it is the policies of the state and the model of development and nation building that it has pursued since its birth that have caused and continue to cause displacement in largest numbers. It is primarily a failure of the state system. The booklet is meant to explore how far South Asian states are sensitive to the needs of the IDPs, how they can be made sensitive to these needs and whether the UN Guiding Principle are being adhered to, to any extent.

What Is the Way Ahead?

In their few years of existence, the Guiding Principles have in fact obtained a high level of recognition. When they were first pre-

প্রচলিত উন্নয়নৰ ধাৰণাবোৰেও এই ক্ষেত্ৰত এনেধৰণৰ প্ৰক্ৰিয়াক অৰিহণা যোগাইছে। এই পৰিপ্ৰেক্ষিতত স্থানচ্যুত হোৱা লোকসকলে আন্তৰ্জাতিক সীমা পাৰ হ'ব পাৰিলে কিছু সা-সাহায্য পোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে। আন্তৰ্জাতিক সীমা পাৰ হ'লে তেওঁলোকে শৰণাৰ্থীৰ মৰ্যাদা লাভ কৰি বিদেশী ৰাষ্ট্ৰত কিছু হ'লেও সহায় সাহায্য আৰু পুনৰ্স্থাপন পাব পাৰে। কিন্তু দেশৰ ভিতৰতে স্থানচ্যুত হোৱা লোকবোৰৰ অৱস্থা বেচ শোচনীয়। যি দেশ আৰু চৰকাৰৰ নীতিৰ ফলত তেওঁলোক স্থানচ্যুত হৈছিল সেই দেশ আৰু চৰকাৰৰ দয়াৰ ওপৰত তেওঁলোক নিৰ্ভৰশীল হৈ থাকে। সকলো ধৰণৰ সমীক্ষাৰ মতে পৃথিৱীত বিদেশত আশ্ৰয় লোৱা শৰণাৰ্থীৰ তুলনাত দেশৰ ভিতৰত স্থানচ্যুত হোৱা লোকৰ সংখ্যা বাঢ়ি গৈ আছে। দক্ষিণ এচিয়াও ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। কিন্তু এতিয়ালৈকে এই বিষয়ৰ ওপৰত কোনো সুচিন্তিত আৰু সকলোদিশ সাঙুৰি লোৱা অধ্যয়ন কৰা হোৱা নাই। দক্ষিণ এছিয়াৰ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ ওপৰত মাত্ৰ কেতবোৰ চমু আৰু আংশিক লিখনীহে পোৱা যায়। আশা কৰা হৈছে পুস্তিকাখনে এই হতাশজনক অৱস্থা সলনি কৰিব। এই পুস্তিকাখনৰ উদ্দেশ্য হ'ল দক্ষিণ এছিয়াৰ প্ৰতিখন দেশৰ স্থানচ্যুতিৰ ধৰণ আৰু গভীৰতাৰ উমান লোৱা আৰু স্থানচ্যুত মানুহৰ নিৰাপত্তাহীনতা কমোৱাৰ বাবে তেওঁলোকৰ পুনৰ্স্থাপন আৰু যত্ন লোৱাৰ উপায় আগবঢ়োৱা। স্থানচ্যুত লোকৰ সুখ-দুখৰ দায়িত্বনো কাৰ? মূলতঃ সেই দায়িত্ব ৰাষ্ট্ৰৰ যদিও, এই ক্ষেত্ৰত ৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰ সমূহে সততে নিজৰ দায়িত্ব মানি লোৱা দেখা নাযায়। জোৰ-জুলুমেৰে স্থানচ্যুত হ'ব লগা নোহোৱাৰ অধিকাৰক দক্ষিণ এছিয়াৰ কোনো দেশেই অকাট্য অধিকাৰ হিচাপে মানি লোৱা নাই। জন্মৰে পৰা এই দেশসমূহে বাচি লোৱা ৰাষ্ট্ৰীয় উন্নয়ন আৰু প্ৰগতিৰ আঁচনি আৰু জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলতে বৃহৎ সংখ্যক লোক স্থানচ্যুত হৈছিল আৰু এতিয়াও হৈ আছে। ই মূলতঃ ৰাষ্ট্ৰযন্ত্ৰৰ এক অপৰাগতা। এই পুস্তিকাখনৰ উদ্দেশ্য হ'ল কিমান দূৰ দক্ষিণ এছিয়াৰ ৰাষ্ট্ৰসমূহ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ প্ৰতি সচেতন, তেওঁলোকক কেনেদৰে ইয়াৰ প্ৰতি সচেতন কৰি তুলিব পাৰি আৰু ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰ্দেশক নীতিবোৰৰ কিছু পৰিমাণে হ'লেও পালন কৰা হৈছেনে নাই তাৰ বিচাৰ কৰা।

ভৱিষ্যতৰ পথ কি?

নিৰ্দেশক নীতিবোৰৰ প্ৰণয়ন হোৱা বৰ বেছি দিন হোৱা নাই যদিও ই বেচ স্বীকৃতি লাভ কৰিছে। ১৯৯৮ চনত প্ৰথমে যেতিয়া এই নীতিসমূহ আগবঢ়োৱা হৈছিল,

sented in 1998, the Commission on Human Rights merely “noted” them and the intention of the Representative to use them in his dialogue with states. Over time, however, the language of regular resolutions in the Commission, the Economic and Social Council (ECOSOC) and the General Assembly has grown increasingly warmer. In 2003, for instance, both the Commission and the General Assembly “welcome[d] the fact that an increasing number of States, United Nations agencies and regional and non-governmental organizations are applying them as a standard, and encourages all relevant actors to make use of the Guiding Principles when dealing with situations of internal displacement[.]” They have also been acknowledged at the level of the Security Council, at international conferences, and adopted by the U.N. and wider humanitarian community as their standard.

The Guiding Principles have been well received by multi-lateral organizations at the regional level. They have been welcomed in resolutions, declarations and statements by organs of the Organization of African Unity (OAU) (now known as the African Union), Economic Community of West African States (ECOWAS), Inter-Governmental Authority on Development (IGAD), Organization of American States (OAS), Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (CoE) and the Commonwealth.

Among states in South Asia, Sri Lanka has similarly relied upon the Guiding Principles in the formulation of its *National Framework for Relief, Rehabilitation and Reconciliation*. Likewise, civil society institutions have made increasing use of the Guiding Principles to assess domestic policy and practice concerning displaced persons. It is hoped that in the near future more states in South Asia will accept, adopt and adhere to the Guiding Principles regarding the internally displaced. To understand the relevance of the Guiding Principles a close study of the mechanism is imperative. This booklet is meant to be such a study. Its primary objective is to publicize the mechanisms available for the rehabilitation and care of IDPs in South Asia so that they can access rights and justice that are due to them.

মানৱ অধিকাৰ আয়োগে সেইবোৰ উপৰ্যুক্তকৈ চাইছিল আৰু আয়োগৰ প্ৰতিনিধিবোৰে এইবোৰ সম্পৰ্কে বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰৰ সৈতে ভাৱ বিনিময় কৰিব বুলিহে কৈছিল। অৱশ্যে ক্ৰমে আয়োগ, অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক পৰিষদ (ECOSOC) আৰু সাধাৰণ সংসদৰ দৃষ্টিভংগী কুমলিবলৈ ধৰে। উদাহৰণস্বৰূপে ২০০৩ চনত ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ মানৱ অধিকাৰ আয়োগ আৰু সাধাৰণ সংসদ উভয়ে ক্ৰমে ৰাষ্ট্ৰ, ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ সংস্থা আঞ্চলিক সংগঠন আৰু বেচৰকাৰী সংস্থাই এই নীতিবোৰ মাপকাঠি হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰাক আদৰণি জনাইছে আৰু সকলো প্ৰাসংগিক অংশগ্ৰহণকাৰীক দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতিৰ ক্ষেত্ৰত এই নিৰ্দেশক নীতিবোৰ ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ উদগনি দিয়ে। এই নীতিবোৰে ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদ আৰু আন্তৰ্জাতিক সন্মিলনী পৰ্যায়তো স্বীকৃতি লাভ কৰিছে আৰু ৰাষ্ট্ৰসংঘ আৰু বৃহত্তৰ মানৱহিতৈষী সমাজৰ মাজত এইবোৰক মাপকাঠি হিচাবে লোৱা হৈছে।

নিৰ্দেশক নীতিসমূহক আঞ্চলিক পৰ্যায়ত বহুমুখী সংস্থাসমূহে আদৰণি জনাইছে। আফ্ৰিকা ঐক্য সংস্থা (OAU) [এতিয়া আফ্ৰিকা সংহতি (African Unity) হিচাবে জনাজাত], পশ্চিম আফ্ৰিকীয় ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ অৰ্থনৈতিক সমূদায় (ECOWAS) উন্নয়নৰ আন্তঃচৰকাৰী কৰ্তৃপক্ষ (IGAD), আমেৰিকা ৰাষ্ট্ৰ সংস্থা (OAS), ইউৰোপ নিৰাপত্তা তথা সহযোগিতা সংস্থা (OSCE), ইউৰোপীয় পৰিষদৰ সংসদীয় সভা (CoE) আৰু ৰাষ্ট্ৰমণ্ডলৰ শাখাবোৰৰ দ্বাৰা বিভিন্ন পৰ্যায়ৰ সিদ্ধান্ত আদিত আদৰা হৈছে।

দক্ষিণ এছিয়াৰ ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ ভিতৰত শ্ৰীলংকাই “সাহায্য, পুনৰ্স্থাপন আৰু শান্তিস্থাপনৰ জাতীয় গাঁথনি” বিধিবদ্ধ কৰাৰ বাবে নিৰ্দেশক নীতিবোৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে। একেধৰণে, নাগৰিক সমাজৰ সংস্থাসমূহেও স্থানচ্যুত হোৱা লোক সম্বন্ধে দেশীয় নীতি আৰু কাৰ্যপন্থা নিৰ্দ্ধাৰণৰ বাবে নিৰ্দেশক নীতিবোৰৰ বহুল ব্যৱহাৰ কৰিছে। ভৱিষ্যতত দক্ষিণ এছিয়াৰ দেশসমূহে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ ক্ষেত্ৰত নিৰ্দেশক নীতিবোৰ পালন কৰিব বুলি আশা কৰা হৈছে। নিৰ্দেশক নীতিসমূহৰ প্ৰাসংগিকতা বুজিবলৈ হ’লে সম্পৰ্কীয় বিধিগত নথিপত্ৰবোৰ ভালদৰে বুজিব লাগিব। এই পুস্তিকাখনে তাকে কৰিব পাৰিব বুলি আশা কৰা হৈছে।

এই পুস্তিকাখনৰ মুখ্য উদ্দেশ্য হ’ল দক্ষিণ এছিয়াৰ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ পুনৰ্স্থাপন আৰু যত্ন পাতি সম্পৰ্কীয় বিধিগত নথিপত্ৰবোৰৰ প্ৰচাৰ কৰা। ইয়াৰ জৰিয়তে তেওঁলোকৰ প্ৰাপ্য অধিকাৰ আৰু ন্যায় লাভ কৰাৰ পথ সুচল হ’ব বুলি আশা কৰা হৈছে।

Section II

Guiding Principles on Internal Displacement*

Introduction: Scope And Purpose

1. These Guiding Principles address the specific needs of internally displaced persons worldwide. They identify rights and guarantees relevant to the protection of persons from forced displacement and to their protection and assistance during displacement as well as during return or resettlement and reintegration.
2. For the purposes of these Principles, internally displaced persons are persons or groups of persons who have been forced or obliged to flee or to leave their homes or places of habitual residence, in particular as a result of or in order to avoid the effects of armed conflict, situations of generalized violence, violations of human rights or natural or human-made disasters, and who have not crossed an internationally recognized State border.
3. These Principles reflect and are consistent with international human rights law and international humanitarian law. They provide guidance to:
 - (a) The Representative of the Secretary-General on internally displaced persons in carrying out his mandate;
 - (b) States when faced with the phenomenon of internal displacement;
 - (c) All other authorities, groups and persons in their relations with internally displaced persons; and

দ্বিতীয় খণ্ড

দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতি সম্পৰ্কত নিৰ্দেশক নীতিবোৰ*

আগকথা : লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য

- ক) এই নিৰ্দেশক নীতিবোৰে গোটেই বিশ্বৰ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ বিশেষ প্ৰয়োজনীয়তাৰ বিষয়ে দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছে। লোকক জোৰ-জুলুমকৈ কৰা স্থানচ্যুতিৰ পৰা সুৰক্ষা দিয়া, স্থানচ্যুতিৰ সময়ত আৰু লগতে প্ৰত্যাহৰ্তন, পুনৰ্স্থাপন আৰু পুনৰ একগোট কৰাৰ প্ৰাসংগিক অধিকাৰ আৰু পাব লগা নিশ্চয়তাবোৰ এই নীতিবোৰে চিনাক্ত কৰিছে।
- খ) এই নীতিবোৰত দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোক মানে বিশেষকৈ সামৰিক সংঘাত, হিংসাত্মক কাৰ্যকলাপ, মানৱ অধিকাৰ উলংঘন, প্ৰাকৃতিক বা মানৱ সৃষ্ট দুৰ্যোগ আদিৰ ফলত নিজৰ ভেটি-মাটি বা বসবাসৰ ঠাই এৰি পলাবলৈ বাধ্য হোৱা আন্তৰ্জাতিকভাৱে স্বীকৃত কোনো ৰাষ্ট্ৰৰ সীমা পাৰ নকৰা লোককে বুজোৱা হৈছে।
- গ) আন্তৰ্জাতিক মানৱ অধিকাৰ আইন আৰু আন্তৰ্জাতিক মানৱহিতৈষী আইনৰ সৈতে এই নীতিবোৰৰ সংগতি আছে। তলত দিয়া পৰিস্থিতিবোৰত কৰিবলগীয়া কাম কাজ সম্পৰ্কত নিৰ্দেশক নীতিবোৰে বাট দেখুৱায় :
 - ১) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোক বিষয়ক ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ দ্ৰুতিৰ প্ৰধানৰ প্ৰতিনিধিক তেখেতৰ দায়িত্ব পালন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত;
 - ২) স্থানচ্যুতিৰ সন্মুখীন হোৱাৰ সময়ত দেশীয় চৰকাৰে কৰিবলগীয়া কাম-কাজ খিনিৰ ক্ষেত্ৰত;
 - ৩) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ সৈতে সংশ্লিষ্ট কৰ্তৃপক্ষ,

- (d) Intergovernmental and non-governmental organizations when addressing internal displacement.
4. These Guiding Principles should be disseminated and applied as widely as possible.

SECTION I - GENERAL PRINCIPLES

Principle 1

1. Internally displaced persons shall enjoy, in full equality, the same rights and freedoms under international and domestic law as do other persons in their country. They shall not be discriminated against in the enjoyment of any rights and freedoms on the ground that they are internally displaced.
2. These Principles are without prejudice to individual criminal responsibility under international law, in particular relating to genocide, crimes against humanity and war crimes.

Principle 2

1. These Principles shall be observed by all authorities, groups and persons irrespective of their legal status and applied without any adverse distinction. The observance of these Principles shall not affect the legal status of any authorities, groups or persons involved.
2. These Principles shall not be interpreted as restricting, modifying or impairing the provisions of any international human rights or international humanitarian law instrument or rights granted to persons under domestic law. In particular, these Principles are without prejudice to the right to seek and enjoy asylum in other countries.

গোট বা লোকক যোগাযোগ কৰোৱাৰ ক্ষেত্ৰত; আৰু

- ৪) দেশৰ ভিতৰত হোৱা স্থানচ্যুতিৰ বিষয়ত কাম কৰা চৰকাৰী আৰু বেচৰকাৰী সংগঠনবোৰৰ কাম কাজৰ ক্ষেত্ৰত।

- ঘ) এই নীতিবোৰ যিমানদূৰ সম্ভৱ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰয়োগ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হ'ব।

প্ৰথম খণ্ড ৪ সাধাৰণ নীতিবোৰ

১ নং নীতি

- ক) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকে দেশৰ অন্য লোকে উপভোগ কৰা আন্তৰ্জাতিক আৰু দেশীয় আইনে দিয়া সকলোবোৰ অধিকাৰ আৰু স্বাধীনতা সমানে উপভোগ কৰিব। অধিকাৰ আৰু স্বাধীনতা উপভোগ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত স্থানচ্যুত হোৱাৰ কাৰণবশতঃ তেওঁলোক কোনোধৰণৰ বৈষম্যমূলক আচৰণৰ বলি হ'ব নোৱাৰিব।

- খ) আন্তৰ্জাতিক আইন অনুসৰি গণহত্যা, মানৱতাৰ প্ৰতি অপৰাধ আৰু যুদ্ধক্ষেত্ৰৰ অপৰাধকে আদি কৰি আন অপৰাধৰ ব্যক্তিগত ফৌজদাৰী দায়বদ্ধতাৰ ক্ষেত্ৰত কোনো ধৰণৰ বাধা সৃষ্টি কৰাটো এই নীতিবোৰৰ উদ্দেশ্য নহয়।

২ নং নীতি

- ক) আইনগত মৰ্যদা নিৰ্বিশেষে সকলো কৰ্তৃপক্ষ, গোট আৰু ব্যক্তিয়ে এই নীতিবোৰ পালন কৰিব। এই নীতিবোৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত মানুহভেদে কোনো হীনভেদে কৰা নহ'ব। নীতি পালনৰ ফলস্বৰূপে কোনো কৰ্তৃপক্ষ, গোট বা ব্যক্তিৰ আইনগত মৰ্যদাৰ অদল বদল নহয়।

- খ) কোনো পৰিস্থিতিতে আন্তৰ্জাতিক মানৱ অধিকাৰ বা আন্তৰ্জাতিক মানৱহিতৈষী আইনৰ দলিল পত্ৰ অথবা দেশীয় আইনে দিয়া ব্যক্তি অধিকাৰ হ্রাস বা সালসলনি কৰাৰ উদ্দেশ্যে এই নীতিসমূহৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়োৱা নহ'ব। বিশেষকৈ স্থানচ্যুত লোকে আন কোনো দেশত আশ্ৰয় বিচৰা বা আশ্ৰয় পোৱা অধিকাৰৰ ক্ষেত্ৰত বাধা সৃষ্টি কৰাটো এই নীতিসমূহৰ উদ্দেশ্য নহয়।

Principle 3

1. National authorities have the primary duty and responsibility to provide protection and humanitarian assistance to internally displaced persons within their jurisdiction.
2. Internally displaced persons have the right to request and to receive protection and humanitarian assistance from these authorities. They shall not be persecuted or punished for making such a request.

Principle 4

1. These Principles shall be applied without discrimination of any kind, such as race, colour, sex, language, religion or belief, political or other opinion, national, ethnic or social origin, legal or social status, age, disability, property, birth, or on any other similar criteria.
2. Certain internally displaced persons, such as children, especially unaccompanied minors, expectant mothers, mothers with young children, female heads of household, persons with disabilities and elderly persons, shall be entitled to protection and assistance required by their condition and to treatment which takes into account their special needs.

Section II

Principles Relating To Protection From Displacement Principle 5

All authorities and international actors shall respect and ensure respect for their obligations under international law, in-

৩ নং নীতি

- ক) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ ৰক্ষণাবেক্ষণ আৰু তেওঁলোকলৈ মানৱহিতৈষী সা-সুবিধা আগবঢ়োৱা কৰ্তব্য আৰু দায়িত্ব মূলতে ৰাষ্ট্ৰীয় কৰ্তৃপক্ষৰ।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ উক্ত কৰ্তৃপক্ষবোৰৰ পৰা ৰক্ষণাবেক্ষণ আৰু মানৱহিতৈষী সা-সাহায্য বিচাৰি অনুৰোধ কৰাৰ আৰু তেনে ৰক্ষণাবেক্ষণ আৰু সা-সুবিধা পোৱাৰ অধিকাৰ আছে। তেনে অনুৰোধ কৰাৰ বাবে তেওঁলোকক কোনোধৰণে হাৰাশাস্তি কৰা বা দণ্ড দিয়া নহ'ব।

৪ নং নীতি

- ক) বৰ্ণ, স্ত্ৰী-পুৰুষ, ভাষা, ধৰ্ম বিশ্বাস, ৰাজনৈতিক বা আন মতাদৰ্শ, জাতি-গোষ্ঠী-সামাজিক জাতপাত, আইনগত বা সামাজিক স্থিতি, শিশু-বৃদ্ধ, শাৰীৰিক সক্ষমতা-অক্ষমতা, সা-সম্পত্তি, বংশকুল বা আন কোনো বাচ-বিচাৰ নকৰাকৈ এই নীতি সমূহ প্ৰয়োগ কৰা হ'ব।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ মাজৰ কেতবোৰ লোকে বিশেষ প্ৰয়োজন অনুযায়ী তেওঁলোকৰ প্ৰাপ্য ৰক্ষণাবেক্ষণ আৰু সা-সাহায্য তথা তেওঁলোকৰ বিশেষ প্ৰয়োজনৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰখা আচৰণপাতি পাব। তেনে বিশেষ শ্ৰেণীবোৰ হ'ল, শিশু-বিশেষকৈ অভিভাৱকহীন নাবালক-নাবালিকা, সন্তানসম্ভবা মাতৃ, সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাক, পৰিয়ালৰ দায়িত্ব অকলে চম্ভালিব লগা হোৱা মহিলা আৰু শাৰীৰিকভাৱে অক্ষম বা বয়সস্থ লোক আদি।

দ্বিতীয় খণ্ড

স্থানচ্যুত নোহোৱাৰ অধিকাৰ সম্পৰ্কীয় নীতিবোৰ

৫ নং নীতি

সকলো কৰ্তৃপক্ষ আৰু আন্তৰ্জাতিক সংস্থাই মানৱ অধিকাৰ আৰু মানৱহিতৈষী আইনকে আদি কৰি আন আন্তৰ্জাতিক আইনৰ অন্তৰ্গত স্থানচ্যুতি

cluding human rights and humanitarian law, in all circumstances, so as to prevent and avoid conditions that might lead to displacement of persons.

Principle 6

1. Every human being shall have the right to be protected against being arbitrarily displaced from his or her home or place of habitual residence.
2. The prohibition of arbitrary displacement includes displacement:
 - (a) When it is based on policies of apartheid, “ethnic cleansing” or similar practices aimed at/or resulting in altering the ethnic, religious or racial composition of the affected population;
 - (b) In situations of armed conflict, unless the security of the civilians involved or imperative military reasons so demand;
 - (c) In cases of large-scale development projects, which are not justified by compelling and overriding public interests;
 - (d) In cases of disasters, unless the safety and health of those affected requires their evacuation; and
 - (e) When it is used as a collective punishment.
3. Displacement shall last no longer than required by the circumstances.

Principle 7

1. Prior to any decision requiring the displacement of per-

দ্বিবিবলগীয়া পৰিস্থিতি সৃষ্টি নকৰা বা এৰাই চলাৰ দায়বদ্ধতাক সকলো পৰিস্থিতিতে মনত ৰাখিব।

৬ নং নীতি

- ক) প্ৰত্যেক মানুহৰে নিজৰ ঘৰ বা সাধাৰণতে বাস কৰা ঠাইৰ পৰা স্বেচাচাৰীভাৱে স্থানচ্যুত নোহোৱাৰ অধিকাৰ আছে।
- খ) স্বেচাচাৰীভাৱে কৰা স্থানচ্যুতিত বাধা আৰোপিত পৰিস্থিতিসমূহ:
 - ১) বৰ্ণ বৈষম্যমূলক, গোষ্ঠীনিৰ্মূলীকৰক বা তেনেধৰণৰ নীতিৰ ভিত্তিত সমাজৰ গোষ্ঠীগত, ধাৰ্মিক বা বৰ্ণীয় গাঁথনি সলনি কৰাৰ উদ্দেশ্যে কৰা স্থানচ্যুতি;
 - ২) সশস্ত্ৰ সংঘাতৰ সময়ত অসামৰিক লোকৰ নিৰাপত্তা বা জৰুৰী সামৰিক কাৰণত অপৰিহাৰ্য হৈ পৰাৰ বাহিৰে অন্য পৰিস্থিতিত হোৱা স্থানচ্যুতি;
 - ৩) নিতান্তই দৰকাৰী ৰাজহুৱা স্বার্থৰ খাতিৰত কৰা বৃহৎ উন্নয়নমূলক আঁচনিৰ বাহিৰে আন তেনে আঁচনিৰ ৰূপায়ণৰ ক্ষেত্ৰত হোৱা স্থানচ্যুতি;
 - ৪) দুৰ্যোগৰ সময়ত দুৰ্দশাগ্ৰস্ত লোকৰ নিৰাপত্তা আৰু সুস্বাস্থ্যৰ বাবে তেওঁলোকক আন ঠাইলৈ লৈ যোৱাতো প্ৰয়োজনীয় হৈ পৰাৰ বাহিৰে অন্য পৰিস্থিতিত হোৱা স্থানচ্যুতি; আৰু
 - ৫) সামূহিক শাস্তিৰ উদ্দেশ্যে কৰা স্থানচ্যুতি।
- গ) স্থানচ্যুতিৰ পৰিস্থিতিয়ে দাবী কৰাতকৈ স্থানচ্যুতিৰ ম্যাদ দীঘলীয়া হ'ব নোৱাৰিব।

৭ নং নীতি

- ক) কাৰোবাক স্থানচ্যুত কৰা প্ৰয়োজন হৈছে বুলি সিদ্ধান্ত লোৱাৰ আগতে

sons, the authorities concerned shall ensure that all feasible alternatives are explored in order to avoid displacement altogether. Where no alternatives exist, all measures shall be taken to minimize displacement and its adverse effects.

2. The authorities undertaking such displacement shall ensure, to the greatest practicable extent, that proper accommodation is provided to the displaced persons, that such displacements are effected in satisfactory conditions of safety, nutrition, health and hygiene, and that members of the same family are not separated. .
3. If displacement occurs in situations other than during the emergency stages of armed conflicts and disasters, the following guarantees shall be complied with:
 - (a) A specific decision shall be taken by a State authority empowered by law to order such measures;
 - (b) Adequate measures shall be taken to guarantee to those to be displaced full information on the reasons and procedures for their displacement and, where applicable, on compensation and relocation;
 - (c) The free and informed consent of those to be displaced shall be sought;
 - (d) The authorities concerned shall endeavour to involve those affected, particularly women, in the planning and management of their relocation;
 - (e) Law enforcement measures, where required, shall be carried out by competent legal authorities; and
 - (f) The right to an effective remedy, including the review of such decisions by appropriate judicial authorities, shall be respected.

সংশ্লিষ্ট কর্তৃপক্ষই স্থানচ্যুতিৰ পৰা বিৰত থকাৰ বাবে স্থানচ্যুতিকৰণৰ সম্ভাৱ্য সকলোবোৰ বিকল্প সম্পূৰ্ণভাৱে বিবেচনা কৰিব। য'ত স্থানচ্যুতিকৰণৰ কোনো বিকল্প নাই, সেইক্ষেত্ৰত স্থানচ্যুত হোৱা লোকৰ সংখ্যা আৰু স্থানচ্যুতিকৰণৰ কুফলবোৰ যিমান পৰা যায় কম কৰিবলৈ যথাসাধ্য চেষ্টা কৰা হ'ব।

- খ) স্থানচ্যুতি কৰোৱা কর্তৃপক্ষই স্থানচ্যুতলোকৰ নিৰাপত্তা, থকা, খোৱা-লোৱা, সুস্বাস্থ্যৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় পৰিৱেশ আদিৰ ব্যৱস্থা আৰু একে পৰিয়ালৰ লোক যতে বিভাজিত নহয় তাৰ বাবে যত দূৰ সম্ভৱ সকলো ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব।
- গ) সশস্ত্ৰ সংঘাত আৰু দুৰ্যোগৰ জৰুৰীকালীন পৰিস্থিতিৰ বাহিৰে আন সময়ত হোৱা স্থানচ্যুতিকৰণৰ সময়ত নিশ্চিত কৰিবলগীয়া কথাখিনি :
 - ১। আইনৰ মতে তেনে সিদ্ধান্ত লোৱাৰ কর্তৃত্ব থকা চৰকাৰী বিষয়াই সেই সিদ্ধান্ত ল'ব;
 - ২। স্থানচ্যুত হোৱা লোকসকলে যাতে তেওঁলোকক কি কাৰণে, ক'লে আৰু কেনেদৰে লৈ যোৱা হ'ব সেই বিষয়ে আৰু ক্ষতিপূৰণ তথা পুনৰ্স্থাপন সম্পৰ্কীয় তথ্যপাতিখিনিৰ কথা সম্পূৰ্ণভাৱে গম পায় তাৰ বাবে পৰ্যাপ্ত ব্যৱস্থা লোৱা হ'ব;
 - ৩। স্থানচ্যুত হ'বলগীয়া লোকৰ প্ৰয়োজনীয় খা-খবৰৰ ভিত্তিত তেওঁলোকে স্বইচ্ছাই দিয়া সন্মতি বিচৰা হ'ব;
 - ৪। সংশ্লিষ্ট কর্তৃপক্ষই ক্ষতিগ্ৰস্তলোকক, বিশেষকৈ মহিলাক তেওঁলোকৰ পুনৰ্স্থাপনাৰ আঁচনি তৈয়াৰ আৰু ব্যৱস্থাপনাত জড়িত কৰাবলৈ যথাসাধ্য চেষ্টা কৰিব;
 - ৫। আইন কানুনৰ প্ৰয়োগ কৰিবলগীয়া কামবোৰ আইনমতে কর্তৃত্ব থকা বিষয়াইহে কৰিব আৰু
 - ৬। স্থানচ্যুতলোকৰ ফলপ্ৰসূ নিৰাময় পোৱাৰ অধিকাৰ মানি লোৱা হ'ব। বিশেষকৈ স্থানচ্যুতিৰ সিদ্ধান্তৰ যাতে ন্যায়িক পুনৰ্নিৰীক্ষণ হয় তাৰ ব্যৱস্থা লোৱা হ'ব।

Principle 8

Displacement shall not be carried out in a manner that violates the rights to life, dignity, liberty and security of those affected.

Principle 9

States are under a particular obligation to protect against the displacement of indigenous peoples, minorities, peasants, pastoralists and other groups with a special dependency on and attachment to their lands.

Section III

Principles Relating To Protection During Displacement

Principle 10

1. Every human being has the inherent right to life, which shall be protected by law. No one shall be arbitrarily deprived of his or her life. Internally displaced persons shall be protected in particular against:

- Genocide;
- Murder;
- Summary or arbitrary executions; and
- Enforced disappearances, including abduction or unacknowledged detention, threatening or resulting in death.

Threats and incitement to commit any of the foregoing acts shall be prohibited.

2. Attacks or other acts of violence against internally displaced persons who do not or no longer participate in hostilities

৮ নং নীতি

স্থানচ্যুতি মানুহৰ জীৱন, স্মৰ্দা, স্বাধীনতা আৰু নিৰাপত্তাৰ অধিকাৰ খৰ নকৰাকৈ কৰিব লাগিব।

৯ নং নীতি

জনজাতীয় লোক, সংখ্যালঘু সম্প্ৰদায় আৰু কৃষককে আদি কৰি মাটিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল আৰু মাটিৰ লগত বিশেষ সম্পৰ্ক থকা কেতবোৰ শ্ৰেণী যাতে স্থানচ্যুত হ'ব নালাগে তাকে নিশ্চিত কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সকলো ৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰৰ বিশেষ দায়বদ্ধতা আছে।

তৃতীয় খণ্ড

স্থানচ্যুতিৰ সময়ৰ সুৰক্ষা সম্পৰ্কীয় নীতিবোৰ

১০ নং নীতি

ক) প্ৰত্যেক মানুহৰে জীয়াই থকাৰ অধিকাৰক আইনেৰে ৰক্ষণাবেক্ষণ দিয়া হ'ব। কোনো লোকৰ পৰাই স্বেৰাচাৰীভাৱে জীয়াই থকাৰ অধিকাৰ কাঢ়ি লোৱা নহ'ব। দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত কেতিয়াও লোকক তলত দিয়া পৰিস্থিতিসমূহৰ সন্মুখীন হবলৈ দিয়া নহ'ব :

১। গণহত্যা;

২। হত্যা;

৩। তাৎক্ষণিক বা স্বেৰাচাৰী নিধন; আৰু

৪। মৃত্যুৰ শংকা থকা বা মৃত্যুমুখী হ'ব পৰা গুপ্ত আটককে ধৰি আন জোৰ-জুলুমেৰে নিখোজ কৰা পৰিস্থিতি;

ওপৰত উল্লেখিত পৰিস্থিতিসমূহ সৃষ্টি কৰিবলৈ উচটনি অথবা ভাবুকি দিয়া নিষেধ হ'ব।

খ) সকলো পৰিস্থিতিতে আগতে কৰিলেও এতিয়া যুঁজত অংশ নোলোৱা দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ ওপৰত আক্ৰমণ বা আন হিংসাত্মক আচৰণ

are prohibited in all circumstances. Internally displaced persons shall be protected, in particular, against:

- (a) Direct or indiscriminate attacks or other acts of violence, including the creation of areas wherein attacks on civilians are permitted;
- (b) Starvation as a method of combat;
- (c) Their use to shield military objectives from attack or to shield, favour or impede military operations;
- (d) Attacks against their camps or settlements; and
- (e) The use of anti-personnel landmines.

Principle 11

1. Every human being has the right to dignity and physical, mental and moral integrity.
2. Internally displaced persons, whether or not their liberty has been restricted, shall be protected in particular against:
 - (a) Rape, mutilation, torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, and other outrages upon personal dignity, such as acts of gender-specific violence, forced prostitution and any form of indecent assault;
 - (b) Slavery or any contemporary form of slavery, such as sale into marriage, sexual exploitation, or forced labour of children; and
 - (c) Acts of violence intended to spread terror among internally displaced persons.

Threats and incitement to commit any of the foregoing acts shall be prohibited.

Principle 12

1. Every human being has the right to liberty and security of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention.

নিষেধ হ'ব। তলত দিয়া পৰিস্থিতিৰ পৰা দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকক ৰক্ষা কৰা হ'ব :

- ১। অবাধ আক্ৰমণ বা আন কোনো ধৰণৰ হিংসাত্মক কাৰ্যকলাপ, অসামৰিক লোকৰ বিৰুদ্ধে আক্ৰমণ কোনো ঠাইতে হ'বলৈ দিয়া নহ'ব;
- ২। তেওঁলোকৰ অনাহাৰক যুঁজৰ পন্থা হিচাবে লোৱা নহ'ব;
- ৩। যুঁজৰ ঢাল হিচাবে তেওঁলোকক ব্যৱহাৰ কৰা নহ'ব;
- ৪। তেওঁলোকৰ শিবিৰ বা বসতিস্থানৰ ওপৰত আক্ৰমণ কৰা নহ'ব; আৰু
- ৫। মাটি খান্দি মানুহ মাৰিবলৈ লগোৱা মাইনৰ ব্যৱহাৰ নহ'ব;

১১ নং নীতি

ক) প্ৰত্যেক মানুহৰে মৰ্যদা আৰু শাৰীৰিক, মানসিক আৰু নৈতিক সংহতিৰ অধিকাৰ আছে।

খ) তেওঁলোকৰ স্বাধীনতা বাধাপ্ৰাপ্ত হওঁকৈ বা নহওঁকৈ দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকক নিম্নোক্ত পৰিস্থিতিৰ পৰা সুৰক্ষা প্ৰদান কৰা হ'ব:

- ১। ধৰ্ষণ, অংগচ্ছেদ, অত্যাচাৰ, বৰ্বৰ বা অমানৱীয় মৰ্যদা হানিকৰ ব্যৱহাৰ অথবা শাস্তি আৰু লিংগ ভিত্তিক জোৰ-জুলুম, বেশ্যা হ'বলৈ বাধ্য কৰোৱা আৰু সকলো ধৰণৰ অশালীন আক্ৰমণ আদি কৰি অন্যান্য ব্যক্তিগত মৰ্যদাৰ ওপৰত আক্ৰমণ;
- ২। দাসত্ব অথবা কোনো আধুনিক যুগৰ দাসত্ব যেনে বিবাহৰ বাবে বিক্রী, যৌন শোষণ, অথবা বলপূৰ্বক শিশুশ্ৰম; আৰু
- ৩। দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ মাজত আতংক সৃষ্টি কৰাৰ বাবে কৰা হিংসাত্মক কাৰ্য।

ওপৰত উল্লেখিত পৰিস্থিতিসমূহ সৃষ্টি কৰিবলৈ উচটনি অথবা ভাবুকি দিয়া নিষেধ হ'ব।

১২ নং নীতি

ক) স্বাধীনতা আৰু ব্যক্তিগত সুৰক্ষা প্ৰত্যেক ব্যক্তিকে অধিকাৰ, কোনো ব্যক্তিকে গ্ৰেপ্তাৰ অথবা আটক কৰা নহ'ব।

2. To give effect to this right for internally displaced persons, they shall not be interned in or confined to a camp. If in exceptional circumstances such internment or confinement is absolutely necessary, it shall not last longer than required by the circumstances.
3. Internally displaced persons shall be protected from discriminatory arrest and detention as a result of their displacement.
4. In no case shall internally displaced persons be taken hostage.

Principle 13

1. In no circumstances shall displaced children be recruited nor be required or permitted to take part in hostilities.
2. Internally displaced persons shall be protected against discriminatory practices of recruitment into any armed forces or groups as a result of their displacement. In particular any cruel, inhuman or degrading practices that compel compliance or punish non-compliance with recruitment are prohibited in all circumstances.

Principle 14

1. Every internally displaced person has the right to liberty of movement and freedom to choose his or her residence.
2. In particular, internally displaced persons have the right to move freely in and out of camps or other settlements.

- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ এই অধিকাৰ সমূহ কাৰ্যকৰী কৰাৰ নামত তেওঁলোকক কোনো শিৰিৰত আবদ্ধ কৰা নহ'ব। যদি কোনো ব্যতিক্ৰমৰ গুণে অন্তৰীণ অথবা আবদ্ধ কৰা আৱশ্যক হৈ পৰে, তেনেহ'লে সেয়া প্ৰয়োজনতকৈ দীঘলীয়া হ'ব নালাগিব।
- গ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকক স্থানচ্যুতিৰ ফলস্বৰূপে বৈষম্যমূলক গ্ৰেপ্তাৰ অথবা আটকৰ পৰা ৰক্ষা কৰা হ'ব।
- ঘ) কোনো পৰিস্থিতিতে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকক পণবন্দী কৰা নহ'ব।

১৩ নং নীতি

- ক) কোনো পৰিস্থিতিতে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত শিশুক যুদ্ধ-বিগ্ৰহত অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ বাধ্য কৰা বা অনুমতি প্ৰদান কৰা নহ'ব।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকক স্থানচ্যুতিৰ ফলস্বৰূপে বৈষম্যমূলকভাৱে কোনো সশস্ত্ৰ বাহিনী অথবা সংগঠনত নিয়োগ কৰাৰ পৰা ৰক্ষা কৰা হ'ব। বিশেষকৈ তেনে সশস্ত্ৰ বাহিনীত ভৰ্তি হ'বলৈ বাধ্য কৰাৰ বাবে বা ভৰ্তি নোহোৱাৰ বাবে শাস্তি দিয়াৰ দৰে কোনো বৰ্বৰ অমানৱীয় অথবা মৰ্যদা হানিকৰ ব্যৱহাৰ সকলো পৰিস্থিতিতে নিষেধ থাকিব।

১৪ নং নীতি

- ক) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত প্ৰত্যেক ব্যক্তিৰ চলা ফিৰাৰ স্বাধীনতা আৰু নিজৰ বাসস্থান স্বেচ্ছাই নিৰ্দ্ধাৰণ কৰাৰ অধিকাৰ আছে।
- খ) বিশেষভাৱে, দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকসকলৰ শিৰিৰ অথবা অন্যান্য বসবাসৰ ঠাইৰ পৰা ওলোৱা সোমোৱাৰ অধিকাৰ আছে।

Principle 15

Internally displaced persons have:

- (a) The right to seek safety in another part of the country;
- (b) The right to leave their country;
- (c) The right to seek asylum in another country; and
- (d) The right to be protected against forcible return to or resettlement in any place where their life, safety, liberty and/or health would be at risk.

Principle 16

1. All internally displaced persons have the right to know the fate and whereabouts of missing relatives.
2. The authorities concerned shall endeavour to establish the fate and whereabouts of internally displaced persons reported missing, and cooperate with relevant international organizations engaged in this task. They shall inform the next of kin on the progress of the investigation and notify them of any result.
3. The authorities concerned shall endeavour to collect and identify the mortal remains of those deceased, prevent their despoliation or mutilation, and facilitate the return of those remains to the next of kin or dispose of them respectfully.
4. Gravesites of internally displaced persons should be protected and respected in all circumstances. Internally displaced persons should have the right of access to the gravesites of their deceased relatives.

১৫ নং নীতি

দেশৰ ভিতৰতে স্থানচ্যুত লোকৰ :

- ১) দেশৰ অন্য কোনো অংশত সুৰক্ষা বিচৰাৰ;
- ২) দেশ ত্যাগ কৰাৰ;
- ৩) অন্য দেশত আশ্ৰয় বিচৰাৰ; আৰু
- ৪) জীৱন, সুৰক্ষা, স্বাধীনতা অথবা স্বাস্থ্যৰ পৰিপন্থী কোনো ঠাইলৈ বলেৰে প্ৰত্যাহ্বান অথবা পুনৰ্স্থাপনৰ পৰা বক্ষা পোৱাৰ অধিকাৰ আছে।

১৬ নং নীতি

- ক) সকলো দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰে নিৰুদ্দেশ হোৱা আত্মীয়স্বজনৰ বিষয়ে জনাৰ অধিকাৰ আছে।
- খ) সংশ্লিষ্ট কৰ্তৃপক্ষই নিৰুদ্দেশ হোৱা বুলি কোৱা দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ অৱস্থা নিৰ্ণয় কৰিবলৈ যত্ন কৰিব আৰু এই ক্ষেত্ৰত যথাযোগ্য আন্তৰাষ্ট্ৰীয় সংগঠনৰ সৈতে সহযোগ কৰিব। তেওঁলোকে নিকটতম আত্মীয়ক অনুসন্ধানত আগবঢ়া-নবঢ়াৰ বিষয়ে আৰু তাৰ ফলাফলৰ বিষয়ে জনাব।
- গ) সংশ্লিষ্ট কৰ্তৃপক্ষই মৃতসকলৰ দেহাৱশেষ চিনাক্তকৰণ আৰু সংগ্ৰহ কৰিবলৈ যত্ন কৰিব, সিবোৰৰ লুপ্তন আৰু অংগচ্ছেদত বাধা দিব আৰু অৱশেষসমূহ নিকটতম আত্মীয়লৈ পঠোৱাৰ যো-জা কৰিব অথবা সিবোৰ সন্মানসহ বিনাশ কৰিব।
- ঘ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ সমাধিস্থলে সকলো পৰিস্থিতিতে সুৰক্ষা আৰু সন্মান পাব। দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ মৃত আত্মীয়স্বজনৰ সমাধিস্থললৈ যাব পৰাৰ অধিকাৰ থাকিব।

Principle 17

1. Every human being has the right to respect of his or her family life.
2. To give effect to this right for internally displaced persons, family members who wish to remain together shall be allowed to do so.
3. Families which are separated by displacement should be reunited as quickly as possible. All appropriate steps shall be taken to expedite the reunion of such families, particularly when children are involved. The responsible authorities shall facilitate inquiries made by family members and encourage and cooperate with the work of humanitarian organizations engaged in the task of family reunification.
4. Members of internally displaced families whose personal liberty has been restricted by internment or confinement in camps shall have the right to remain together.

Principle 18

1. All internally displaced persons have the right to an adequate standard of living.
2. At the minimum, regardless of the circumstances, and without discrimination, competent authorities shall provide internally displaced persons with and ensure safe access to:
 - (a) Essential food and potable water;
 - (b) Basic shelter and housing;
 - (c) Appropriate clothing; and

১৭ নং নীতি

- ক) প্রত্যেক ব্যক্তিকে তেওঁৰ পাৰিবাৰিক জীৱনৰ প্ৰতি মৰ্যাদা লাভ কৰাৰ অধিকাৰ আছে।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ ক্ষেত্ৰত এই অধিকাৰ সাব্যস্ত কৰাৰ বাবে পৰিয়ালত একেলগে থাকিবলৈ বিচৰা লোকক তেনেদৰে থাকিবলৈ দিয়া হ'ব।
- গ) স্থানচ্যুতিৰ দ্বাৰা বিভক্ত হোৱা পৰিয়ালসমূহক অনতিপলমে পুনর্মিলিত কৰা উচিত। বিশেষকৈ, সৰু সৰু ল'ৰা-ছোৱালী থকা পৰিস্থিতিত, এনে পৰিয়ালসমূহৰ পুনর্মিলন প্ৰক্ৰিয়া দ্ৰুত কৰাৰ বাবে সকলো যথোচিত পদক্ষেপ লোৱা হ'ব। সংশ্লিষ্ট কৰ্তৃপক্ষই পৰিয়ালৰ ইজনে-সিজনৰ সন্ধান কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সা-সুবিধা আগবঢ়াব আৰু পৰিয়ালৰ পুনর্মিলনৰ সৈতে জড়িত মানৱহিতৈষী সংগঠনৰ কামত সহায়-সহযোগিতা কৰিব।
- ঘ) শিৰিষত অন্তৰীণ অথবা আবদ্ধ হৈ ব্যক্তিগত স্বাধীনতাত বাধাগ্ৰস্ত দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত পৰিয়ালৰ সদস্যসমূহৰ একেলগে থকাৰ অধিকাৰ আছে।

১৮ নং নীতি

- ক) সকলো দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰে এক পৰ্যাপ্ত মানদণ্ডৰ জীৱন-যাপন কৰাৰ অধিকাৰ আছে।
- খ) পৰিস্থিতি নিৰ্বিশেষে আৰু বৈষম্যহীনভাৱে সংশ্লিষ্ট কৰ্তৃপক্ষই দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকক অন্ততঃ তলত দিয়া সা-সুবিধাখিনি নিৰাপদে পোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিব :
 - ১। অত্যাবশ্যকীয় খাদ্য আৰু খোৱা পানী;
 - ২। মৌলিক আশ্ৰয়স্থল আৰু বাসস্থান;
 - ৩। অত্যাবশ্যকীয় চিকিৎসা সেৱা; আৰু

(d) Essential medical services and sanitation.

3. Special efforts should be made to ensure the full participation of women in the planning and distribution of these basic supplies.

Principle 19

1. All wounded and sick internally displaced persons as well as those with disabilities shall receive to the fullest extent practicable and with the least possible delay, the medical care and attention they require, without distinction on any grounds other than medical ones. When necessary, internally displaced persons shall have access to psychological and social services.
2. Special attention should be paid to the health needs of women, including access to female health care providers and services, such as reproductive health care, as well as appropriate counselling for victims of sexual and other abuses.
3. Special attention should also be given to the prevention of contagious and infectious diseases, including AIDS, among internally displaced persons.

Principle 20

1. Every human being has the right to recognition everywhere as a person before the law.
2. To give effect to this right for internally displaced persons, the authorities concerned shall issue to them all documents necessary for the enjoyment and exercise of their legal rights, such as passports, personal identification documents, birth certificates and marriage certificates. In particular, the

৪। অত্যাবশ্যকীয় চিকিৎসা সেৱা আৰু শৌচ পেচাবৰ সা-সুবিধা

- গ) এনে মৌলিক সা-সুবিধাখিনি যোগান ধৰাৰ আঁচনি তৈয়াৰ আৰু বিতৰণত যাতে মহিলাই সম্পূৰ্ণভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিব পাৰে তাৰ বাবে বিশেষ যত্ন লোৱা হ'ব।

১৯ নং নীতি

- ক) প্রতিজন আহত আৰু ৰুগীয়া স্থানচ্যুত লোকে আৰু কোনো ধৰণৰ অক্ষমতা থকা লোকে চিকিৎসা সম্বন্ধীয় কাৰণৰ বাহিৰে আন কোনো কাৰণতে বৈষম্য নোহোৱাকৈ আৱশ্যকীয় চিকিৎসা আৰু যত্ন-পাতিৰ সুবিধা পাব। দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকে প্ৰয়োজন অনুসৰি মনস্তাত্ত্বিক সেৱা আৰু সমাজ সেৱাৰ সুবিধাৰো পাব।
- খ) স্থানচ্যুত মহিলাৰ স্বাস্থ্যজনিত চাহিদাৰ প্ৰতি বিশেষ মনোযোগ দিয়া হ'ব, বিশেষকৈ তেওঁলোকে যাতে প্ৰজননৰ সৈতে জড়িত স্বাস্থ্যসেৱাৰ ক্ষেত্ৰত আৰু যৌন জোৰ-জুলুমৰ বলি হোৱা মহিলাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় দিহা-পৰামৰ্শ পোৱাৰ ক্ষেত্ৰত মহিলা স্বাস্থ্যসেৱীক দেখা কৰিব পাৰে আৰু প্ৰয়োজনীয় স্বাস্থ্য সেৱা পায় তাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব।
- গ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত সকলৰ মাজত এইড্‌চকে ধৰি অন্যান্য সংক্ৰামক আৰু সোঁচৰা ৰোগৰ প্ৰতিৰোধৰ বাবে বিশেষ মনোযোগ দিয়া হ'ব।

২০ নং নীতি

- ক) প্ৰত্যেক লোকৰে সকলো ঠাইতে আইনৰ চকুত এজন ব্যক্তি হিচাবে মৰ্যদা পোৱাৰ অধিকাৰ আছে।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ ক্ষেত্ৰত এই অধিকাৰ সাব্যস্ত কৰাৰ বাবে সংশ্লিষ্ট কৰ্তৃপক্ষই তেওঁলোকক পাৰপত্ৰ, ব্যক্তিগত পৰিচয় পত্ৰ, জন্ম আৰু বিবাহৰ প্ৰমাণপত্ৰকে আদি কৰি আইনগত অধিকাৰখিনি পোৱাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় সকলো নথি-পত্ৰ দিব। বিশেষভাৱে কৰ্তৃপক্ষই আৱশ্যকীয়

authorities shall facilitate the issuance of new documents or the replacement of documents lost in the course of displacement, without imposing unreasonable conditions, such as requiring the return to one's area of habitual residence in order to obtain these or other required documents.

3. Women and men shall have equal rights to obtain such necessary documents and shall have the right to have such documentation issued in their own names.

Principle 21

1. No one shall be arbitrarily deprived of property and possessions.
2. The property and possessions of internally displaced persons shall in all circumstances be protected, in particular, against the following acts:
- Pillage;
 - Direct or indiscriminate attacks or other acts of violence;
 - Being used to shield military operations or objectives;
 - Being made the object of reprisal; and
 - Being destroyed or appropriated as a form of collective punishment.
4. Property and possessions left behind by internally displaced persons should be protected against destruction and arbitrary and illegal appropriation, occupation or use.

Principle 22

1. Internally displaced persons, whether or not they are living in camps, shall not be discriminated against as a result of

নথি-পত্ৰ পোৱাৰ বাবে পুৰণি বাসস্থানলৈ ঘূৰি যোৱাৰ দৰে অযুক্তিকৰ চৰ্ত আৰোপ নকৰি নতুন নথিপত্ৰ দিয়া অথবা স্থানচ্যুতিৰ সময়ত হেৰোৱা নথি-পত্ৰৰ ঠাইত নতুন নথি-পত্ৰ দিয়াৰ সুবিধা কৰি দিব,

- গ) পুৰুষ আৰু মহিলাৰ প্ৰয়োজনীয় নথি-পত্ৰ পোৱাৰ সমান অধিকাৰ থাকিব আৰু নিজৰ নামত এই নথিসমূহ পোৱাৰ অধিকাৰ থাকিব।

২১ নং নীতি

- ক) সা-সম্পত্তি আৰু নিজৰ বয়বস্তুৰ পৰা কাকোৱেই স্বেৰাচাৰীভাৱে বঞ্চিত কৰা নহ'ব।

- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ সম্পত্তি আৰু বয়বস্তু সকলো পৰিস্থিতিতে ৰক্ষা কৰা হ'ব, বিশেষকৈ :

- লুণ্ঠন;
- আক্ৰমণ আৰু অন্যান্য হিংসাত্মক কাৰ্যকলাপ;
- যুঁজৰ ঢাল হিচাবে ব্যৱহাৰ;
- প্ৰতিহিংসাৰ লক্ষ্য হিচাবে ব্যৱহাৰ, আৰু
- সামূহিক দণ্ড হিচাবে ধ্বংস বা আত্মসাৎ যাতে নহয় তাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব।

- গ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকে এৰি থৈ যোৱা সম্পত্তি আৰু বয়বস্তু যাতে ধ্বংস তথা স্বেৰাচাৰী আৰু বে-আইনীভাৱে অধিকাৰ, দখল অথবা ব্যৱহাৰ কৰা নহয় তাৰ বাবে যথাযোগ্য ৰক্ষণাবেক্ষণ দিয়া হ'ব।

২২ নং নীতি

- ক) শিৱিৰত থকা অথবা নথকা স্থানচ্যুত লোকে স্থানচ্যুতিৰ পৰিণাম স্বৰূপে তলত দিয়া অধিকাৰসমূহ উপভোগ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত কোনো

their displacement in the enjoyment of the following rights:

- (a) The rights to freedom of thought, conscience, religion or belief, opinion and expression;
- (b) The right to seek freely opportunities for employment and to participate in economic activities;
- (c) The right to associate freely and participate equally in community affairs;
- (d) The right to vote and to participate in governmental and public affairs, including the right to have access to the means necessary to exercise this right; and
- (e) The right to communicate in a language they understand.

Principle 23

1. Every human being has the right to education.
2. To give effect to this right for internally displaced persons, the authorities concerned shall ensure that such persons, in particular displaced children, receive education which shall be free and compulsory at the primary level. Education should respect their cultural identity, language and religion.
3. Special efforts should be made to ensure the full and equal participation of women and girls in educational programmes.
4. Education and training facilities shall be made available to internally displaced persons, in particular adolescents and women, whether or not living in camps, as soon as conditions permit.

ধৰণৰ বাধা পাব নালাগিব।

- ১। চিন্তা, বিবেক, ধৰ্ম অথবা বিশ্বাস, মত আৰু ভাব প্ৰকাশৰ অধিকাৰ;
- ২। অবাধে সংস্থাপন বিচৰা আৰু অৰ্থনৈতিক কাম কাজত অংশগ্ৰহণৰ অধিকাৰ;
- ৩। মুক্ত আৰু সম্ভাৱে সামূহিক কাম কাজত অংশগ্ৰহণৰ অধিকাৰ;
- ৪। চৰকাৰী আৰু ৰাজহুৱা কাম কাজত অংশগ্ৰহণৰ অধিকাৰ তথা ভোট দিয়াৰ অধিকাৰ আৰু এই অধিকাৰবোৰ সাব্যস্ত কৰিবলৈ প্ৰয়োজন হোৱা আহিলাবোৰ সহজতে পোৱাৰ অধিকাৰ, আৰু
- ৫। তেওঁলোক বুজি পোৱা ভাষাত ভাব বিনিময় আৰু যোগাযোগ কৰাৰ অধিকাৰ।

২৩ নং নীতি

- ক) প্ৰত্যেক মানুহৰে শিক্ষা লাভৰ অধিকাৰ আছে।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত ব্যক্তিৰ ক্ষেত্ৰত এই অধিকাৰ কাৰ্যকৰী কৰাৰ বাবে কৰ্তৃপক্ষই সকলো স্থানচ্যুত ব্যক্তিয়ে, বিশেষকৈ প্ৰতিটো স্থানচ্যুত শিশুৱে, যাতে প্ৰাথমিক পৰ্যায়ত বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক শিক্ষা লাভ কৰে তাৰ ব্যৱস্থা নিশ্চিত কৰিব। স্থানচ্যুত লোকৰ সত্তা, ভাষা আৰু ধৰ্মক সন্মান কৰি তেনে শিক্ষা দিয়া হ'ব।
- গ) শিক্ষাৰ কাৰ্যসূচীত মহিলা আৰু ছোৱালীয়ে যাতে সম্পূৰ্ণভাৱে আৰু সমানভাৱে যোগদান কৰিব পাৰে তাৰ বাবে বিশেষ যত্ন লোৱা হ'ব।
- ঘ) পৰিস্থিতি অনুকূল হৈ পৰাৰ লগে লগে, বিশেষকৈ চেঙেলীয়া ল'ৰা-ছোৱালী আৰু মহিলা আদি কৰি শিৱিৰত থকা-নথকা সকলো স্থানচ্যুত লোককে শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণৰ সুবিধাবোৰ সহজে পোৱাকৈ দিয়া হ'ব।

Section IV
Principles Relating To Humanitarian Assistance
Principle 24

1. All humanitarian assistance shall be carried out in accordance with the principles of humanity and impartiality and without discrimination.
2. Humanitarian assistance to internally displaced persons shall not be diverted, in particular for political or military reasons.

Principle 25

1. The primary duty and responsibility for providing humanitarian assistance to internally displaced persons lies with national authorities.
2. International humanitarian organizations and other appropriate actors have the right to offer their services in support of the internally displaced. Such an offer shall not be regarded as an unfriendly act or an interference in a State's internal affairs and shall be considered in good faith. Consent thereto shall not be arbitrarily withheld, particularly when authorities concerned are unable or unwilling to provide the required humanitarian assistance.
3. All authorities concerned shall grant and facilitate the free passage of humanitarian assistance and grant persons engaged in the provision of such assistance rapid and unimpeded access to the internally displaced.

Principle 26

Persons engaged in humanitarian assistance, their transport and supplies should be respected and protected. They shall

চতুর্থ খণ্ড
মানৱহিতৈষী সাহায্য সম্পর্কীয় নীতিবোৰ
২৪ নং নীতি

- ক) সকলোধৰণৰ মানৱহিতৈষী সাহায্য মানৱতাৰ ভিত্তিত বৈষম্যহীন আৰু পক্ষপাত নকৰাকৈ দিয়া হ'ব।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকে পাবলগীয়া মানৱহিতৈষী সাহায্য ৰাজনৈতিক, সামৰিক বা আন কোনো কাৰণবশতঃ আন উদ্দেশ্যত বিনিয়োগ কৰা নহ'ব।

২৫ নং নীতি

- ক) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত ব্যক্তিক মানৱহিতৈষী সাহায্য দিয়াৰ প্ৰাথমিক কৰ্তব্য আৰু দায়িত্ব ৰাষ্ট্ৰীয় কৰ্তৃপক্ষৰ।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকক সেৱা আগবঢ়োৱাৰ অধিকাৰ আন্তৰ্জাতিক মানৱহিতৈষী সংগঠন আৰু আন উপযুক্ত সংস্থাৰ আছে। তেনেধৰণৰ সাহায্যৰ প্ৰস্তাৱক ৰাষ্ট্ৰৰ আভ্যন্তৰীণ বিষয়ত হস্তক্ষেপ কৰা বুলি বা অবক্ষুসূলভ কাম বুলি নধৰি সদিচ্ছাৰে বিবেচনা কৰা হ'ব।
- গ) মানৱহিতৈষী সাহায্যৰ বাবে নিয়া বয়বস্তু আৰু তেনে সাহায্যৰ কামত জড়িত লোকে যাতে নিৰ্বিদ্বে, ততাতৈয়াকৈ আৰু অবাধে গন্তব্যস্থানলৈ গৈ স্থানচ্যুত লোকক দিবগৈ পাৰে তাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় অনুমতি দিয়া আৰু আন সুবিধাখিনি সকলো সংশ্লিষ্ট কৰ্তৃপক্ষই কৰি দিব।

২৬ নং নীতি

মানৱহিতৈষী সাহায্যৰ সৈতে জড়িত ব্যক্তি, যান-বাহন আৰু বয়বস্তুবোৰক যথাযোগ্য সন্মান আৰু ৰক্ষণাবেক্ষণ দিয়া হ'ব। তেনে ব্যক্তি, যান-বাহন

not be the object of attack or other acts of violence.

Principle 27

1. International humanitarian organizations and other appropriate actors when providing assistance should give due regard to the protection needs and human rights of internally displaced persons and take appropriate measures in this regard. In so doing, these organizations and actors should respect relevant international standards and codes of conduct.
2. The preceding paragraph is without prejudice to the protection responsibilities of international organizations mandated for this purpose, whose services may be offered or requested by States.

Section V Principles Relating To Return, Resettlement And Reintegration Principle 28

1. Competent authorities have the primary duty and responsibility to establish conditions, as well as provide the means, which allow internally displaced persons to return voluntarily, in safety and with dignity, to their homes or places of habitual residence, or to resettle voluntarily in another part of the country. Such authorities shall endeavour to facilitate the reintegration of returned or resettled internally displaced persons.
2. Special efforts should be made to ensure the full participation of internally displaced persons in the planning and management of their return or resettlement and reintegration.

আৰু বয়বস্তুৰ ওপৰত আক্ৰমণ বা অন্য ধৰণৰ জোৰ-জুলুম কৰা নহ'ব।

২৭ নং নীতি

- ক) সাহায্য দিয়াৰ সময়ত আন্তর্জাতিক মানৰহিতৈষী সংগঠন আৰু আন তেনে সংস্থাই দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ মানৰাধিকাৰ আৰু নিৰাপত্তাৰ চাহিদাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিব আৰু তাৰ বাবে উপযুক্ত ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব। এই সংগঠনসমূহে আন্তর্জাতিক মানদণ্ড আৰু সু-আচৰণৰ নীতি নিয়মৰ প্ৰতি সন্মান ৰাখি কাম কৰিব।
- খ) পূৰ্বৱৰ্তী দফাটোৱে দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকৰ ৰক্ষণাবেক্ষণৰ দায়িত্বত থকা আন্তর্জাতিক সংগঠনসমূহে সেৱা আগবঢ়োৱাৰ ক্ষেত্ৰত বা ৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰে তেনে সেৱা বিচাৰি অনুৰোধ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত কোনো ধৰণৰ প্ৰতিবন্ধকৰ সৃষ্টি নকৰে।

পঞ্চম খণ্ড

প্ৰত্যাহ্বান, পুনৰ্স্থাপন আৰু পুনৰ্মিলন বিষয়ক নীতিবোৰ

২৮ নং নীতি

- ক) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকে নিজ ঘৰলৈ বা নিজৰ বাসস্থানলৈ মৰ্যাদা সহকাৰে আৰু নিৰাপদে ঘূৰি যোৱাৰ ক্ষেত্ৰত বা দেশৰ অন্য ঠাইত স্থেচ্ছাই পুনৰ্স্থাপিত হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত অনুকূল পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰা আৰু তাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় সা-সুবিধাখিনি কৰি দিয়াৰ প্ৰাথমিক কৰ্তব্য আৰু দায়িত্ব হ'ল উপযুক্ত কৰ্তৃপক্ষৰ। তেনে কৰ্তৃপক্ষই ঘূৰি অহা বা নতুন ঠাইত ঘৰ কৰা লোকৰ পুনৰ্স্থাপনৰ বাবে পাৰ্যমানে চেষ্টা কৰিব।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত লোকে ঘৰলৈ ঘূৰি যোৱা, নতুন ঠাইত ঘৰ কৰা আৰু পুনৰ্স্থাপনৰ বাবে আঁচনি তৈয়াৰ কৰাত আৰু তাৰ ব্যৱস্থাপনাত যাতে নিজে অংশগ্ৰহণ কৰে তাৰ বাবে বিশেষ প্ৰচেষ্টা লোৱা উচিত।

Principle 29

1. Internally displaced persons who have returned to their homes or places of habitual residence or who have resettled in another part of the country shall not be discriminated against as a result of their having been displaced. They shall have the right to participate fully and equally in public affairs at all levels and have equal access to public services.
2. Competent authorities have the duty and responsibility to assist returned and/or resettled internally displaced persons to recover, to the extent possible, their property and possessions, which they left behind or were dispossessed of upon their displacement. When recovery of such property and possessions is not possible, competent authorities shall provide or assist these persons in obtaining appropriate compensation or another form of just reparation.

Principle 30

All authorities concerned shall grant and facilitate for international humanitarian organizations and other appropriate actors, in the exercise of their respective mandates, rapid and unimpeded access to internally displaced persons to assist in their return or resettlement and reintegration.

*The introduction draws on the research reports of Paula Banerjee, Sabyasachi Basu Raychoudhury, Samir Das and David Fisher. Besides, editorial suggestions were also provided by Meghna Guhathakurta and Ranabir Samaddar. For the entire idea and planning of this advocacy material CRG is grateful to Roberta Cohen and the Brookings – SAIS Project.

¹ Francis Deng's 'Preface' to Walter Kalin, *Guiding Principles on Internal Displacement: Annotations* (Washington DC: American Society of International Law, and the Brookings Institution, 2000), p. vi.

২৯ নং নীতি

- ক) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুত যিসকল লোক নিজৰ ঘৰলৈ ঘূৰি যায় বা নতুন ঠাইত ঘৰ কৰেগৈ তেওঁলোক স্থানচ্যুত হোৱাৰ ফলস্বৰূপে কোনোধৰণৰ বৈষম্যমূলক আচৰণৰ বলি নহ'ব। সকলো পৰ্যায়তে ৰাজহুৱা জীৱনত অংশগ্ৰহণ কৰাৰ অধিকাৰ আৰু ৰাজহুৱা সেৱা সমানভাৱে পোৱাৰ অধিকাৰ তেওঁলোকৰ থাকিব।
- খ) দেশৰ ভিতৰতে হোৱা স্থানচ্যুতিৰ সময়ত জোৰ-জুলুমত দখল হেৰোৱা সম্পত্তি আৰু বয়বস্তুৰ পুনৰুদ্ধাৰৰ ক্ষেত্ৰত যিমান দূৰ পাৰে সহায় কৰাটো ক্ষমতাসীল কৰ্তৃপক্ষৰ কৰ্তব্য তথা দায়িত্ব। যদি তেনে সম্পত্তি আৰু বয়বস্তুৰ পুনৰুদ্ধাৰ সম্ভৱ নহয় তেনেহ'লে তাৰ বাবে উপযুক্ত কৰ্তৃপক্ষই যথার্থ ক্ষতিপূৰণ দিব বা অন্য প্ৰতিকাৰৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ লগতে সেইবোৰ পোৱাত সহায় কৰিব।

৩০ নং নীতি

স্থানচ্যুত লোকৰ প্ৰত্যাহ্বান, পুনৰ্গঠন আৰু পুনৰ্ৰাই একগোট হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত আন্তৰ্জাতিক মানৱহিতৈষী সংগঠন আৰু তেনে সংস্থাই তেওঁলোকৰ দায়িত্বপালন কৰোতে, স্থানচ্যুত লোকক স্বাভাৱে অবাধে আৰু কম সময়ৰ ভিতৰতে লগ কৰিবগৈ পাৰে তাৰ বাবে কৰ্তৃপক্ষসমূহে প্ৰয়োজনীয় অনুমতি আৰু আন সা-সুবিধাখিনি কৰি দিব।

* আগক্ৰমণখিনি পল্লা বেনাৰ্জী, সৰাসোচী বাসু ৰয়চৌধুৰী, সমীৰ দাস আৰু ডেভিদ ফিচাৰৰ গৱেষণা পত্ৰৰ আধাৰত লিখা। ইয়াৰ উপৰিও, সম্পাদকীয় মন্তব্য আগবঢ়াইছে মেঘনা গুহঠাকুৰতা আৰু ৰণবীৰ সমাদ্দাৰে। এই তথ্যখিনিৰ সমস্ত ধাৰণা আৰু পৰিকল্পনাৰ বাবে কলিকতা গৱেষণা গোট ৰবাৰ্টা কহেন আৰু ব্ৰুকিংচ-আন্তৰ্জাতিক অধ্যয়ন প্ৰশাখাৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ।

১। ৱাল্টাৰ কালিনৰ *Guiding Principles on Internal Displacement: Annotations* (Washington DC: American Society of International Law, and the Brookings Institution, 2000), পৃষ্ঠা vi, ফ্ৰান্সিচ ডেঙৰ আগকথা।